

OBSAH

M. H e c k e l: Právní postavení teologických fakult v německém ústavním právu upravujícím oblast kultury (přeložil Š. Hůlka)	165
I. A. H r d i n a: Právní jistota křesťana v katolické církvi	187

DOKUMENTY

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci E. Dudová a Z. Duda proti České republice (přeložil T. Zadražil)	201
Obecně závazné nařízení České biskupské konference ve věcech správy církevního majetku (č.j. 780/2001)	211

ANOTACE A RECENZE

Feliciani, Giorgio: Náboženská svoboda v učení Jana Pavla II a jiné články (S. Příbyl)	213
Nemec, Matúš: Základy kánonického práva (J. Šouša, L. Šouša)	216

ZPRÁVY A INFORMACE

Resumé z přednášky JUDr. Cyrila Svobody o nejnovějším vývoji legislativy – 12. prosince 2001 (J. Šouša)	218
Poděkování zástupce nově promováných doktorů práv	219
Naše akvizice (J. Šouša, L. Šouša)	221
<i>Dnes Vám představujeme:</i> Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado (M. Kučera)	225
Zprávy ze Společnosti pro církevní právo (zh/jrt)	227

CONTENTS

M. H e c k e l: The Legal Position of Theological Faculties according to German Constitutional Law Relating to Culture (transl. Š. Hůlka)	165
I. A. H r d i n a: The Legal Guarantees of a Christian in the Catholic Church	187

DOCUMENTS

The Decision of the European Court for Human Rights on the Case “E. Dudová and Z. Duda against the Czech Republic” (transl. T. Zadražil)	201
The General Decree of the Czech Bishop’s Conference on the Administration of Church Property (No. 780/2001)	211

ABSTRACTS AND RECENSIONS

The Freedom of Religion in the Doctrine of Jan Paul II. and other articles (S. Příbyl)	213
Nemec, Matúš: The Rudiments of Canon Law (J. Šouša, L. Šouša)	216

NEWS AND INFORMATION

The Lecture of Cyril Svoboda on the Newest Development of Legislature – December 12, 2001 (J. Šouša)	218
Speech of Thanks by the Representative of Newly Graduated Doctors of Law	219
Our acquisitions (J. Šouša, L. Šouša)	221
<i>Today we present you:</i> Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado (M. Kučera)	225
News from the Church Law Society (zh/jrt)	227

INHALT

M. H e c k e l: Die rechtliche Stellung der theologischen Fakultäten im deutschen Kulturverfassungsrecht (übersetzt von Š. Hůlka).....	165
I. A. H r d i n a: Die Rechtssicherheit des Christen in der katholischen Kirche	187

DOKUMENTE

Der Entscheid des Europäischen Gerichtes für Menschenrechte im Falle E. Dudová und Z. Duda vs. Tschechische Republik (übersetzt von T. Zadražil)	201
Die allgemein verbindlichen Verordnungen der Tschechischen Bischoffs konferenz in Sachen der Verwaltung des Kircheneigentumes (Nr. 780/2001).....	211

ABSTRAKTA UND REZENSIONEN

Feliciani, Giorgio: Die Religionsfreiheit in der Lehre Johann Pauls II und andere Artikel (S. Příbyl).....	213
Nemec, Matúš: Die Grundlagen des kanonischen Rechts (J. Šouša, L. Šouša)	216

NACHRICHTEN UND INFORMATIONEN

Das Resumé des Vortrages von JUDr. Cyril Svoboda über die neueste Entwicklung der Gesetzgebung – 12. Dezember 2001 (J. Šouša)	218
Der Dank des Vertreters der neupromovierten Doktoren iuris	219
Unsere Akquisitionen (J. Šouša, L. Šouša)	221
<i>Heute stellen wir Ihnen vor:</i> Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado (M. Kučera).....	225
Nachrichten aus der Gesellschaft für Kirchenrecht (zh/jrt)	227

INDICE

M. H e c k e l: Lo stato giuridico delle facoltà di teologia del diritto costituzionale tedesco, nella parte che riguarda la cultura (traduzione Š. Hůlka)	165
I. A. H r d i n a: Le garanzie di diritto del cristiano nella Chiesa Cattolica	187

DOCUMENTI

La decisione della Corte Europea per i Diritti dell'Uomo nella causa E. e Z. Duda c/a Rep. Ceca (traduzione T. Zadražil)	201
Il decreto della Conferenza Episcopale Ceca sulla amministrazione dei beni ecclesiastici (780/2001)	211

ANNOTAZIONI E RECENSIONI

Feliciani, Giorgio: La libertà religiosa nel magistero di Giovanni Paolo II. ed altri articoli (S. Příbyl)	213
Nemec, Matúš: Elementi di diritto canonico (J. Šouša, L. Šouša)	216

NOTIZIE ED INFORMAZIONI

Riassunto della lezione sugli ultimi sviluppi della legislativa – 12. 12. 2001 JUDr. C. Svoboda (J. Šouša)	218
Ringraziamento del rappresentante dei neopromossi dottori in legge	219
Le nostre acquisizioni (J. Šouša, L. Šouša)	221
<i>Oggi vi presentiamo:</i> Annuario di Diritto Ecclesiastico dello Stato (M. Kučera)	225
Le notizie dalla Società di Diritto delle Chiese (zh/jrt)	227

Právní postavení teologických fakult v německém ústavním právu upravujícím oblast kultury

Prof. Dr. Martin Heckel

Ve zkrácené podobě předneseno ve Společnosti pro církevní právo v Praze 24. října 2001

I. Postavení státu jako nositele kultury a konfesního práva¹

Teologické fakulty stojí na průsečíku vědy, státu a církve. Teolog se věnuje vědecké činnosti, neodděluje od sebe bádání, výuku, zkoušení a akademickou samosprávu. Vykonává ji jako státní úředník, ve spojení s fakultou plní státní funkci jako důsledek státní organizační moci a univerzitní samosprávy. Zároveň tím plní církevní funkce, které mají eminentní význam v teologickém bádání, tzn. v systematickém, historickém, prakticky-teologickém rozvoji a úpravě církevních základů víry a ve vzdělávání budoucích služebníků církve, zejména duchovních a učitelů náboženství, jimž je uloženo uchovávat tradici božského zjevení v církvi.

¹ Pokud jde o odkazy a literaturu odvolávám se v jednotlivostech *passim* na svoji monografii „Die theologischen Fakultäten im weltlichen Verfassungsstaat“, in: *Jus Ecclesiasticum*, sv. 31 Tübingen 1986, str. 1–385, jakož i na svoji stať „Der Rechtsstatus der theologischen Fakultäten im freiheitlichen, religiös neutralen Verfassungsstaat“, zveřejněném in: *Albert Franz* (Hrsg.), *Bindung an die Kirche oder Autonomie? Theologie im gesellschaftlichen Diskurs, Questiones disputatae* sv. 173, Freiburg i.Br. 1999, str. 44–89 (také in: *Martin Heckel*, *Gesammelte Schriften. Staat-Kirche-Recht-Geschichte*, sv. IV, hrsg. von Klaus Schlaich, *Jus Ecclesiasticum* 58, Tübingen 1997, str. 946–986), který se v podstatě překrývá s tímto textem. Z hlediska celkové problematiky srov. dále *Axel v. Campenhausen*, *Theologische Fakultäten/Fachbereiche*, in: Fläming u.a. (Hrsg.), *Handbuch des Wissenschaftsrechts*, sv. 1,2.A., Berlin u.a. 1996, str. 963 nn.; *Alexander Hollerbach*, *Theologische Fakultäten und staatliche Pädagogische Hochschulen*, in: Listl/Pirson (Hrsg.), *Handbuch des Staatskirchenrechts der Bundesrepublik Deutschland* (HdbStKirchR), sv.2, 2.A., Berlin 1995, str. 549 nn.; *Dieter Lorenz*, *Wissenschaftsfreiheit zwischen Kirche und Staat*, Konstanz 1976; *Heribert Schmitz*, *Studien zum kirchlichen Hochschulrecht*, Würzburg 1990; *Ernst-Lüder Solte*, *Theologie an der Universität*, in: *Jus Ecclesiasticum*, sv. 13, München 1971; *Werner Weber*, *Theologische Fakultäten, staatliche Pädagogische und Philosophisch-Theologische Hochschulen*, in: Scheuner/Friesenhahn (Hrsg.) *HdbStKirchR*, sv. 2, Berlin 1975, str. 569 nn., také in: *Staat und Kirche in der Gegenwart*, *Jus Ecclesiasticum*, sv. 25, Tübingen 1978, str. 373 nn.

Věda a učení zde spolu neoddělitelně souvisejí² a mají své opodstatnění a cíl v jednotném specifickém pojmu teologické vědy.

Tento pojem je měřítkem, podle něžž se řídí jednotlivé, porůznu roztroušené, detailní normy práva upravujícího postavení teologických fakult. Tyto normy lze pochopit jen v celkovém institucionálním pohledu, nemá-li se význam teologických fakult jako služba teologické vědě, a tedy i význam práv a povinností vyplývajících ze statutu teologa, minout účelem. Bezpochyby je teologická věda a učení jádrem církevní existence; jejich prostřednictvím je předurčováno, co se později stává myšlením, slovy, skutky a dějinami církve. Jedná se tedy o ústřední církevní funkci, ovšem v rukách sekulárního státu současně pluralitní společnosti a v rámci jeho právních norem.

Právo upravující postavení katolických teologických fakult je obsáhle upraveno v příslušných normách ústavního práva, běžného zákonodárství, státněcírkevních smluv a v univerzitních statutárních přípisech³. V rámci této přednášky se ovšem nechci věnovat právním detailům, nýbrž hlubokým problémům, které se táhnou napříč celým systémem této právní úpravy.

V oblasti práva upravujícího postavení teologických fakult se prolínají a jsou ve vzájemném napětí dva velké okruhy norem. Jednak normy ústavního práva upravující oblast kultury, jednak normy konfesního práva. Jak lze tomuto vzájemného vztahu rozumět?

Jsou snad liberální normy ústavního práva týkající se kultury deformovány dogmatickou vázaností konfesního práva, tj. tradičními církevními privilegii jakožto anachronickým přívěskem z dob církevního vrchnostenského státu?

Anebo panuje vnitřní i vnější shoda mezi normami ústavního práva a konfesního práva moderního svobodného právního státu v té míře, že se zde může rozvíjet v rozmanitých světských právních formách sekulárního státu bez vnitřního odcizení duchovní vázanost? Je přitom učiněno zadost stejnou měrou vědecké svobodě ve světském kulturním státu a svobodě církve v rámci její duchovní samostatnosti a vlastní odpovědnosti?

² Vzdělávací funkce nesmí být v žádném případě (jak často slyšíme) považována za dodatečnou „církevně vázanou“ zvláštní funkci vedle onoho skutečného, „nevázaného“ a „nepodmíněného“ bádání a učení ve smyslu všeobecného, světského chápání vědy (které ji konečně také definuje).

³ Základní zákon tvoří základ v zárukách svobodné vědy a svobody náboženství v čl. 5 odst. 3 a čl. 4 odst. 1 a 2. Zemské ústavy obsahují záruky zakotvující existenci teologických fakult a základní ustanovení o obsazování teologických fakult. Konkordáty upravují jednotlivé aktuální problémy, obsahují zároveň („dynamický“) odkaz na v daný okamžik platné vnitrocírkevní právo, týkající se teologických fakult. Zákony o vysokých školách respektují přednostní postavení ustanovení konkordátů v příslušných klauzulích o výhradách. Statuty univerzity a fakulty upravující blíže organizaci, studium a průběh zkoušek jsou vázány nadřazenými normami ústavního práva a zákonů, resp. zákonem transformovaných státněcírkevních smluv.

II. Obsáhlý úkol státu rozvíjet kulturu

Moderní světský stát si dal za úkol dalekosáhlou péčí o vědu v celé její šíři a mnohotvárnosti.

Podpora a svoboda vědy byly vždy úzce spojeny v rámci ochrany poskytnuté státem: svoboda kultury neznamenalala její vyčlenění se z oblasti státního práva a přenechání konkurenčnímu boji společnosti bez státního vlivu (jak je tomu v kulturně sporném soukromém televizním vysílání založeném na liberálním vzoru z hospodářství a společnosti). Svoboda byla spíše zajištěna přímo státní mocí v podobě svobodné organizační struktury státních vědeckých institucí. Respektování jedinečnosti a svébytnosti různých oblastí kultury bylo povýšeno na nedotknutelný cíl ústavy, jehož smyslem je realizace svobodného bádání a učení, které je vázáno étosem vědeckého hledání pravdy; tím se odlišuje svobodný kulturní stát 19. a 20. století od totalitních systémů, které svou státní ideologií a zavedením státní politické strany sice zrušily konstantinovskou formu církevní vrchnosti, ale zároveň v ní v sekularizované podobě pokračovaly.

Svobodný kulturní stát proto podporuje a chrání vědecké disciplíny a směry pluralitně a svobodně, pokud jde o jejich pestrost a různost jejich duchovního profilu a jejich vnitřní zákonitosti bez toho, že by je podrobil autoritativnímu státnímu definování vědy a kultury.

Také teologie je v německé vědecké tradici zahrnuta jako tradiční vědecké odvětví vysoké úrovně do této ochrany vědy ze strany sekulárního ústavního státu. Takto chápána, uznána a právně garantována byla již v dřívějších ústavách⁴. I Základnímu zákonu je laicistické, „antiteologické“ omezení záruk svobody vědy cizí.

Zvláštnosti teologie musejí být proto respektovány jak kultovní byrokracií, tak souvisejícími vědními disciplínami; tyto zvláštnosti vyplývají z předmětu studia a její metody, nebo-li ze skutečnosti, že se týká působení božského zjevení ve světě a pro tento svět, jeho pochopení a důsledků v dějinách a přítomnosti se všemi implikacemi pneumatologie a ekkleziologie, konkretizování zjevení v nauce, učitelské službě a vyznání víry církve tak, jak to bylo velkým tématem církevních dějin půldruhého tisíciletí od dob církevních otců.

Proto musejí být respektovány náboženské a vědecké odlišnosti evangelické a katolické teologie státními orgány spravujícími oblast kultury. Pluralitně otevřený charakter záruk vědecké a náboženské svobody chrání teologické bádání a učení právě ve své konfesijní podmíněnosti a podobě proti každému přehmatu,

⁴ Požadavky vědecké obce z jiných fakult přiměly výmarské Národní shromáždění k tomu, že v roce 1919 shodně napříč všemi stranami ústavněprávně stanovilo péči o teologii na univerzitách jako státní úkol. Srov. porady ústavněprávního výboru „Berichte des Vefassungsausschußes

ať už ze strany orgánů správy kultu, university, neteologických fakult nebo sesterských teologických fakult jiných vyznání.

Sekularizovaný stát pečuje a chrání teologii z různých, dobrých důvodů: dělá to při své liberální sekulární otevřenosti a nepodjatosti vesměs kvůli teologii samé, neboť teologie neoddělitelně patří jako dílčí disciplína k německému, resp. západoevropskému kulturnímu a vědeckému vývoji vůbec⁵. Činí tak ostatně jen v rámci sekulární rovnosti, tedy bez jakéhokoli náboženského nebo ideologického privilegiování, ale také bez diskriminace ve smyslu zákazu obsaženém v čl. 3 odst. 3 Základního zákona (ZZ). Kulturní stát o ni dbá z důvodů její jedinečné vědecké hodnoty, ale také z důvodů plodné provázanosti s jinými humanitními vědami. Dále má i stát sám elementární kulturněpolitický zájem na tom, aby se i teologie sama v konfrontaci s ostatními vědami otevírala výzvám doby. To slouží nejen zachování tradice, ale také zachování životních podmínek pluralitní společnosti a sekulárního ústavního státu, který podle známého výroku Ernsta-Wolfganga Böckenfördeho žije z těch předpokladů, které sám nemůže zajistit. Skutečnost, že dnes na území Německa žijí milióny muslimů a příznivců jiných náboženství, jejichž duchovní se nevystavují výzvám odpovědného akademického dialogu, hrozí přerůst postupem času v palčivý politický problém.

III. Sekularizace

Všeobecná sekularizace duchovního života představuje pro teologické fakulty novou situaci a výzvu. Pro mnohé teology - zejména v evangelickém táboře – tím vzrůstá pokušení „zsvětšit vlastní“ chápání vědy. Už jen když se teologie chápe ve smyslu odkazu Ludwiga Feuerbacha a Maxe Webera jako „čistá“ humanitní věda, která se zaobírá náboženskými sebeprojekcemi člověka a jeho sociálním sebeuskutečňováním místo toho, aby sloužila Božskému stvořitelskému a spasi-telskému dílu, nelze potom rozumět a odůvodnit existenci a zvláštní institucionální formu teologie na universitě jako důsledek a funkci zvláštního teologického pojmu vědy a jejího vědeckého cíle⁶.

über den Entwurf einer Verfassung des Deutschen Reiches, č. 391, Berlin 1920, str. 192 nn.

⁵ Na význam „křesťanství“ obecně jako kulturní a vzdělávací faktor poukázal výrazně Spolkový ústavní soud v rozhodnutích týkajících se obecních škol, což později potvrdil v rozhodnutí o školní modlitbě a v usnesení o krucifixech. Srov. BVerfGE 41,29 (47nn.,51nn.); 41,65 (78.nn.,85nn.); 41,88 (107nn.); 93,1 (22.nn.).

⁶ Právní záruky ve prospěch teologie jsou pak vnímány jako upřednostňování a anachronický relikt, které jsou vědě cizí; to by s sebou přineslo právní sloučení sjednocení obou teologických fakult ve všeobecné vědě – religionistice, ztrátu církevní vzdělávací funkce a její nahrazení teologie na univerzitách teologickými vzdělávacími institucemi provozovanými církvemi..

Sekularizace zvláště pak moderního ústavního státu a jeho právního systému je na jednu stranu důsledkem všeobecné sekularizace duchovního života. Na druhou stranu se právní pojem sekularizace vyznačuje poměrně jasnými rysy.

Právní pojem sekularizace znamená jednak osvobození státu a statutu občana z konfesní závislosti „křesťanského státu“ a státní církevní vrchnosti, jednak znamená institucionální sebeomezení státu na sféru světského⁷. Toto omezení zaručuje církvím (jakož i ostatním náboženským společnostem) a taktéž křesťanské teologii svobodu náboženského sebeurčení a náboženské sebereflexe⁸.

Bez pochyb ukončila Výmarská říšská ústava půldruhého tisíciletí trvající epochu „konfesijního státu“. Účel státu a státní organizace, politická a občanská práva byly v roce 1919 zbaveny konfesního podtextu a byla svobodnou formou provedena odluka státu od církve. Státním orgánům byla odepřena kompetence vést aktivní konfesní a náboženskou politiku podle vlastních etatistických měřítek. Sekulární náboženská svoboda se od té doby vztahuje na všechna náboženství světa a zahrnuje i absenci náboženské příslušnosti. Křesťanské církve byly principiálně postaveny na roveň ostatním náboženským společnostem. „Konstantinovské propojení“ trůnu a oltáře bylo ve zbývajících institucích odstraněno a všechna privilegia velkých církví byla zrušena. Po pádu totalitního systému v roce 1945 došlo k „restauraci západoevropského křesťanského světa“. Konfesněprávní články Výmarské ústavy zůstaly zachovány a byly v roce 1949 doslova převzaty do Základního zákona Spolkové republiky Německo.

Obě velké církve v Německu považovaly toto formální právní zrovnoprávnění z roku 1919 za zraňující diskriminaci – a vzhledem k dosavadnímu postavení a činnosti pro lid a stát to nepřekvapuje. Přitom ovšem podcenily obrovské možnosti, pokud jde o jejich rozvoj v novém konfesním právu, vedeného liberálními principy rovnosti a svobody, což mělo neblahé důsledky pro republiku v krizovém roce 1933.

Sekularizace státu a práva v roce 1919 totiž spojila svou novou světskost se svobodou státu a společnosti jakožto základním konstituujícím principem. Ústavní stát nenahradil dřívější křesťanské (ve výsledku značně vybledlé) státní náboženství laicistickou státní ideologií. Sekulární, konfesně neutrální stát se tak právě z důvodů ústavních nestal státem, který by sekularizoval kulturu a společnost

Takovouto obětí, tj. sebezpopření poslání teologie nelze od teologů ze strany světského ústavního státu očekávat, ani ji jinak teologům připisovat.

⁷ V judikatuře BVerfG je zákaz obsahového určování a hodnocení náboženského přesvědčení nositelů základních práv základním příkazem pro nábožensky neutrální stát: srov. BVerfGE 12,1 (4); 12,45 (56); 32,98 (106); 33,23 (29); 52,223 (239); 74,244 (252). Chybějící kompetence světského státu pro náboženská rozhodnutí a měřítka má pro právo upravující postavení teologických fakult rozhodující význam.

⁸ Z celé řady judikatury týkající se uznání tohoto náboženského sebeurčení srov. BVerfGE 24,236 (247f.); 30,315 (424f.); 32,98 (108nn.); 33,23 (28nn.); 42,312 (334); 46,73

a zavazoval se k agnostické neutralitě. Právní pojem sekularizace není vybudován – jak se mnozí filosofové jako Hans Blumenberg a Hermann Lübbe domnívají – po vzoru sekularizace církevního majetku, tj. jako boj proti církevnímu majetku v materiálním a imateriálním slova smyslu. Naopak je takováto sekularizace církevního majetku vzhledem k principiálnímu zákazu sekularizace záruk církevního majetku zakázána – a to vesměs v souladu se zárukami náboženské svobody.

Zkrátka, moderní svobodné církevní právo se stalo sekulárním rámcovým zákonodárstvím pro všechna náboženství. Sekularizace práva v moderním svobodném státě znamená rámcovou sekularizaci. Proto se náboženství může v tomto sekulárním rámci svobody ústavního státu rozvíjet po duchovní stránce bez překážek a ztráty svého smyslu. Smysl a pointa sekularizace práva v moderním pluralistickém státě spočívá právě v tom, že se lze proti ideologickým tendencím k sekularizaci náboženství bránit stejným způsobem, jakým byl odstraněn státní konfesionalismus ve veřejném životě a právu. Od dob frankfurtského sněmu v kostele sv. Pavla (1848/49) se konfesní právo vyznačuje tímto sekulárním vyrovnáním v rámci svobody náboženství. Tato linie byla po zkušenostech s „kulturkampfem“ a bojem církve proti totalitním režimům upevněna ve Výmarské ústavě i v Základním zákoně, a to navzdory všem programům směřujícím k nucené státní emancipaci, liberalizaci a demokratizaci náboženství a náboženských společností.

Právní pojem sekularizace spojuje – stručně shrnuto – následující nesourodé a přesto se shodující momenty: (1.) Sekulární odstranění všech církevních a konfesních privilegií a nadřazeností stanovením právních záruk světsky chápané svobody a autonomie; (2.) odloučení státu od církve v rámci imanentních demokratických právních struktur a jeho legitimace; (3.) obsahová relativizace a vyprázdňení tradičních teologických pojmů, zejména pojmů jako náboženství, svoboda nebo náboženská svoboda obsažených v konfesním právu; (4.) sebeomezení se státu na stanovení světských rámcových struktur v konfesním právu, které má občanům a náboženským společnostem zaručit svobodné náboženské sebeurčení; při stanovení mezi těchto záruk se omezuje jen na světsky motivované zákonodárství k zajištění obecného blaha; (5.) potřeba vyplnit náboženskoprávní pojmy a záruky podle vlastního chápání občanů a náboženských společností jakožto subjektů základních práv; (6.) státní respektování, uznání a recepce náboženského sebeurčení všude tam, kde stát přijde do styku s náboženským, kulturním či sociálním fenoménem.

IV. Základní struktura svobodného světského konfesního práva

Pro ústavní právo upravující oblast kultury a konfesní právo z toho vyplývají následující čtyři základní momenty, které se vyskytují ve všech možných oblas-

tech a jsou určujícím faktorem např. pro právo teologických fakult, právo upravující výuku náboženství, vzdělávání učitelů, památkovou péči o sakrální umělecké předměty, charitativní instituce, duchovní službu v armádě nebo právní úpravu státních svátků.

Sekulární stát nemá žádnou pravomoc činit náboženská rozhodnutí či stanovit určitá měřítká⁹. Nemůže proto samostatně a jednostranně regulovat náboženskou stránku určitých kulturních fenoménů, nemůže rozhodovat přezíravě a bez ohledu na sebeurčení té které náboženské společnosti. Není již oním „křesťanským státem“, který si na základě božského povolání a panovnické odpovědnosti stanoví jako pravomoc provádět reformaci, resp. náboženské reformy, a křesťanský korigovat selhávající duchovní moc. Sakrální království Karlovců, Ottonů či sálské dynastie patří od dob boje o investituru minulosti; *ius reformandi* v počátcích novověkého státu, protestantská církevní vláda, bylo již Vestfálským mírem rozhodujícím způsobem omezeno a ve zbývajících formách roku 1919 odstraněno¹⁰.

Sekulární stát nemůže náboženskou stránku náboženských fenoménů ignorovat nebo eliminovat. Přeměna teologie v sekulární náboženskou vědu, resp. v náboženskou kritiku, výuky náboženství ve výuku o náboženství, sakrálních památek s liturgickými funkcemi na sekulární „církevní muzea“ (sovětského typu) by představovaly hluboký zásah, který by zničil a zkreslil duchovní jednotu teologie. Ústavní záruky čl. 4 odst. 1,2 a čl. 5 odst. 3 ZZ zajišťují teologickým fakultám nejen jejich právní existenci jakožto vnější formu, ale i jejich duchovní profil, tj. jejich teologické zvláštnosti včetně všech odlišností, jak mezi katolickou a evangelickou teologií, tak i vzhledem k jiným vědeckým odvětvím. To vyplývá stejnou měrou z náboženské svobody i ze svobody vědy.

Svobodný sekulární stát nemůže dát chápání vědy, vázanost na víru a právní postavení teologických fakult volně k dispozici státním úředníkům zaměstnaným na těchto fakultách, neboť tento úřad je určován postavením fakult ve své konfesní orientaci a vázanosti. Tento úřad je třeba vykonávat v rámci kompetencí a funkcí stanovených ústavou, zákony a státně-církevními smlouvami.

Samozřejmě je i učitel teologie – jako každý občan – subjektem zcela sekulárně pojaté náboženské svobody a svobody vědeckého bádání. Tyto svobody mu nejen dovolují nastoupit do takového úřadu, popř. z něj odstoupit, nýbrž mu umož-

(84nn.,95); 53,366 (391nn.,399,401); 70,138 (166 nn.); 74,244 (252nn.); 83,341 (354nn.).

⁹ Moderní nábožensky neutrální stát si zakázal rozhodovat o otázkách náboženských pravd. Nemůže proto „obsah“ těchto pravd blíže určovat, smí ovšem „nebrat v potaz víru či bezvěrectví svých občanů“: BVerfGE 12,1 (4); 12,45 (56); 32,98 (106); 33,23 (29); 52,223 (239); 74,244 (252).

¹⁰ Vzpomeňme si: Státní náboženská politika se po staletí uskutečňovala především prostřednictvím obsazování teologických kateder a vzdělávání duchovních. To umožňovalo trvale prosazovat a provádět rozhodování státu o otázkách náboženských pravd. Dnes je ale takovéto zasahování ze

ňují zastávat bez jakýchkoliv omezení názory, které se nedrží v rámci tohoto úřadu nebo mu dokonce odporují. Základní právo mu dokonce umožňuje svobodně konvertovat nebo odpadnout od víry nebo i proti víře bojovně vystupovat. Pokud ale opustí hranice věroučného konsensu své církve, ztrácí tím ovšem způsobilost vykonávat svůj úřad. Základní právo náboženské svobody nezakládá žádný nárok teologa na jmenování do úřadu a žádné právo na změnu vázanosti teologické profesury na to které vyznání. A už vůbec neobsahuje právo na „přeorientaci“ této církve a vyznání, neboli neobsahuje právo zasahovat do kolektivní náboženské svobody církve a jejích věřících, neboť teolog se dobrovolně zavázal vzdělávat budoucí duchovní v rámci vyznání této církve.

Tyto svobody církve ovšem porušuje stát, když jmenuje jako státního úředníka, který má za úkol vzdělávání duchovních, osobu, jež protiřečí učení církve. Jestli se jedná o takový případ, je třeba vyvodit z práva na sebeurčení a tudíž z církevního chápání vlastních věroučných základů¹¹.

Jako resumé vyplývá, že svobodný světský stát musí – tam kde se setká s náboženskými projevy a institucemi – respektovat, jak dotčené náboženství chápe hranice to, co považuje za „katolické“, resp. za „evangelické“. Náboženskopravní pojmy mají světský rámcový charakter a plní svou funkci tím, že odkazují na dotyčné náboženství. Co se skrývá pod pojmy víra a vyznání podle čl. 4 odst. 1 ZZ a pojmem teologického chápání vědy podle čl. 5 odst. 3 ZZ, je vyhrazeno svobodnému sebeurčení a chápání té které náboženské společnosti.

Toto sekulární sebeomezení se na světský rámec zaručuje bez jakéhokoliv nátlaku zároveň svobodu a rovnost, světskost státu a duchovní integritu duchovních projevů a korporací. Státní rámec je stejný pro všechny, takže jej jednotlivé náboženské společnosti mohou naplnit různými formami vyznání. Stát dbá o rovnost, aniž by se dopouštěl nějaké nivelizace, a umožňuje liberálně rozvoj v mnohosti a různosti náboženským společenstvím, která se všechna těší stejné právní ochraně a podpoře bez privilegování nebo diskriminace z náboženských nebo ideologických důvodů.

Také záruky týkající se teologických fakult se vyznačují touto rámcovostí a odkazem na sebeurčení náboženských společností. Stát je odpovědný za kulturu v tom smyslu, že odpovídá za zachování teologické vědy a její vědecké úrovně. Tohoto závazku se nemůže zbavit. Zároveň ale nedisponuje zvláštním duchovním charakterem teologických fakult, nýbrž respektuje autonomii jednotlivých konfe-

strany státní správy kultu nebo universitních samospráv znemožněno, neboť by znamenalo porušení záruk náboženské svobody a práva náboženských společností na sebeurčení.

¹¹ Srov. výše pozn.8. Ani usnesení universitních grémií nemohou nad rámec svých kompetencí osekát nebo „přeorientovat“ vázanosti a práva vyplývající z toho či kterého úřadu. Ústavněprávní záruky týkající se „katolické“ nebo „evangelické“ fakulty omezují akademickou

sí, na kterou se vztahují i ustanovení ústavy¹². To nás přivádí k problematice odluky církve od státu.

V. Odluka a kooperace v oblasti práva teologických fakult

Ani princip odluky se v německém ústavním právu nevyvinul jako laicistický „bojovný princip, nýbrž je používán jako stavební kámen vzájemného vyrovnání“¹³. Na první pohled se to může zdát paradoxní, že právě odluka nutí moderní svobodný ústavní stát ke kooperaci s náboženskými společnostmi. Neboť „křesťanský stát“ rozhodoval dříve náboženské otázky ve vlastní režii bez jakéhokoliv vázání se na církevní moc, kterou udržoval v mezích a korigoval prostřednictvím konfesněprávních nástrojů jako např. *placet, ius reformandi, ius inspiciendi cavendi* a *appelatio ab abusu*. Světský stát se ale této své náboženské charakteristiky zbavil. Protože nezná žádnou státní konfesi, a ani žádnou státní ideologii, nemá ani žádné ústavněprávní pravomoce a vlastní měřítko pro řešení náboženských otázek. Protože musí náboženstvím podle čl. 3 odst. 3 a čl. 4 ZZ zaručit svobodný rozvoj bez diskriminace, nemůže ani ignorovat nebo eliminovat náboženské prvky v odpovídajících sociálních a kulturních oblastech. Z toho vyplývá:

Odluka státu a církve neznamená, že by se církevní a státní oblast navenek zcela oddělila. Konfesní právo, tak jak je formulováno v rozhodnutích ústavodárce z roku 1919 a 1949 zná kategorii „společných záležitostí“ (resp. *rex mixtae*), které zasahují jak do sféry odpovědnosti státu, tak té či oné církve. Nábožensky determinova-

autonomii a právní pravomoci fakult. Ani běžný zákonodárce, ani správa univerzity a ministerstva kultury, ani soudy nemohou tyto povinnosti stávajících příslušníků těchto fakult nahradit většinovým rozhodnutím o změně, zrušení či sloučení fakult.

¹² Odkaz Říšského konkordátu v čl. 19 větě 2. a v závěrečném protokolu na „příslušné církevní předpisy“ zapadá z hlediska systematiky do těchto obecných rysů konfesního práva. Timto dynamickým odkazem byla myšlena dříve apoštolská konstituce „*Deus Scientiarum Dominus*“ z 24.5. 1931 a dnes je jím myšlena apoštolská konstituce „*Sapientia Christiana*“ z 15.4. 1959 včetně prováděcích předpisů. Srov. text in: Listl/ Konkordate und Kirchenvertäge (pozn. 16), sv. 1, str. 45 u. 56.

¹³ BVerfGE 42, 312 (330): „Stát se omezuje na řád ‚světského‘, nenárokují si rozhodovat ve věcech náboženství a duchovna, propouští principiálně církve ze svého dohledu a uznává zároveň zvláštní význam církvi pro život ve státě a společnosti“. „Článek 140 ZZ je výsledkem historického procesu, který je nutný pro pochopení této normy. Po půldruhého tisíciletí trvajícím období úzkého propojení státu a církve započal v Německu v 19. století proces postupného uvolňování tohoto vztahu, přes mnohé ostré konflikty se neodebíral směrem nepřátelské odluky, nýbrž směrem vzájemné náklonnosti a kooperace. ‚Tzv. princip odluky se nevyvinul v Německu jako bojovný pojem, ale jako stavební kámen vyrovnání“ (Martin Heckel, *Die Kirchen unter dem Grundgesetz*, VVDStRL, 1968, str. 72). Stát se stal ‚sekularizovaným státem‘, později ‚ideologicky neutrálním státem‘, církve si uvědomuje stále silnější, zejména po roce 1945 svou svébytnost“... „Pro stát a církve, které se jakožto instituce cítí

né významy jako teologická věda, výuka náboženství, sakrální náboženská památka se nedají šalamounským rozhodnutím rozetnout na dvě půlky, světskou pro stát a sakrální pro církve. Tyto společné záležitosti naopak nabobtnaly, neboť moderní kulturní a sociální stát zahrnuje do své normotvorné pravomoci stále nové oblasti společenského života, které různě dotuje a jinak podporuje, podmiňuje, omezuje a plánuje.

Odluka státu a církve znamená oddělení pravomocí a měřítek rozhodování¹⁴ v závislosti na cíli tohoto oddělení a možných okruzích odpovědnosti. Vždy, když se stát a církve setkávají v rámci činností souvisejících se zajištěním nábožensky determinovaných obsahů, omezuje se stát na světské a církve na duchovní aspekty, pravomoce a měřítka. Zde leží i klíč k řešení většiny konfesněprávních problémů. Tato „klauzule o měřících“ platí v právu upravujícím postavení teologických fakult, památkovou péči, v případě výuky náboženství nebo duchovní služby v armádě a dalších oblastech.

Princip odluky nabízí respektování pravomocí a měřítek druhé strany všude tam, kde se stát a církve ve vzájemných záležitostech střetávají. Odluka byla německým ústavodárcem konstituována jako prostředek vyrovnání a svobody. Zajišťuje emancipaci církvi vzhledem k státu, státu vzhledem k církvi a za třetí také občana ve vztahu k náboženskému tlaku ze strany státu a církvi. Svobody ve vzájemných záležitostech se nedá dosáhnout vyčleněním se ze státu, nýbrž jen zohledněním v rámci státního práva. Je proto třeba tuto svobodu chápat jako svobodu nikoli od státu, ale ve státě.

Z důvodů tohoto sebeomezení se obou stran na své pravomoce, měřítka a odpovědnost, jsou stát a církve odkázány na kooperaci a koordinaci, což vede nutně k omezené koordinaci vzájemných vztahů¹⁵.

Svrchovaný ústavodárcem zakázal státním orgánům činit rozhodnutí o otázkách náboženských pravd a přenechal je jako vlastní záležitosti příslušným náboženským společnostem. Sekularizace státu tak vedla k dříve neslýchanému rozšíření se smluvních ujednání s jednotlivými církvemi¹⁶.

být odpovědné stejným lidem a společnosti, z toho vyplývá nutnost kooperace plně porozumění. ... „V zásadě je to také tak myšleno, když je vztah mezi státem a církví v Německé spolkové republice charakterizován jako vztah ‚kulhající‘ odluky, jako systém vzájemné nezávislosti v rámci systému koordinace nebo jako partnerství mezi církví a státem.“

¹⁴ Srov. jako paradigma BVerfGE 74, 244 (251n.): „Výuka náboženství patří proto ke společným záležitostem státu a církve, v jejichž rámci se oblasti odpovědnosti obou institucí vzájemně úzce prolínají. Nehledě na závazek ke spolupráci, který z toho vyplývá, a ke vzájemnému ohledu musejí být od sebe přísně odlišovány různé oblasti kompetencí.“

¹⁵ Tato koordinace omezuje jinak platný princip podřízenosti, který představuje základní model i v konfesním právu. Tak byly církevní články ústav z let 1919 a 1949 vydány svrchovaným ústavodárcem jako normy ústavního práva; tyto články může svrchovaný ústavodárcem

Krátce se zmiňme ještě o původu a významu toho všeho. Závazek k vzájemné koordinaci není anachronickým přívěskem konfesněprávních tradic z dob křesťanského vrchnostenského státu, který je třeba reformovat, nýbrž spatřil světlo světa v době pozdního pruského osvícenství¹⁷. Evangelické právo teologických fakult zůstalo oproti tomu až dodnes, pokud jde o jejich vnější právní formu, na úrovni staršího stavu z dob církevní vrchnosti státu¹⁸. Sporné církevní otázky týkající se pravdivosti církevního poselství a jeho teologického zpracování nemohou být ale v současnosti (vzhledem k sekularizaci státu a jeho oddělení se od církve) rozhodnuty státními orgány, nýbrž jen tou kterou církví v rámci jejího práva na sebeurčení. Na tomto místě vyvstává jeden obecnější problém.

Bez pochyby je zapotřebí silné institucionální propojení církve a teologie. Kdysi tomu však bylo jinak. V křesťanském konfesijním státě plnily teologické fakulty - jakožto státní orgány pro církevní záležitosti křesťanského státu - jednotnou státně-církevní funkci, přičemž se církve k daným záležitostem vyjadřovaly z hlediska církevní politiky v podobě úředních teologických posudků pro panovníka. Především v evangelických oblastech, ale i v katolickém vrchnostenském státě se teologické fakulty ve své podstatě podobaly ostatním státním orgánům, které měly na starost spravování církevních záležitostí. Odlukou státu a církve po roce 1918 bylo toto vše definitivně od sebe odtrženo. Konsistoře připadly církvím, teologické fakulty státu, i když právě fakulty i nadále vykonávají podstatné církevní funkce tím, že slouží základům církevního učení a vzdělávání církevních služebníků.

kdykoliv změnit, aniž by o tom předtím musel být uzavřen konkordát se Svatým stolicem.

¹⁶ Obsáhla sbírka *Josepha Listla* (Hrsg.), *Die Konkordate und Kirchenverträge in der Bundesrepublik Deutschland*, sv. 1 a 2, Berlin 1987 zjevně naznačuje, v jak velké míře se svobodný stát s církvemi v mnoha konkrétních oblastech shodl na vzájemné smluvní úpravě.

¹⁷ Moderní model úpravy *nihil-obstat* diecézního biskupa, pokud jde o otázky výuky a způsobu vedení osobního života učitelů teologie, byl vyvinut Fridrichem Velikým, osvícencem a svobodným duchem, roku 1776 po dobytí katolických částí Slezska. Prostřednictvím Vratislavských (1811) a Bonnských (1818) universitních statutů představoval pilotní projekt pro budoucí úpravu státně-církevních smluv. Světský stát v době osvícenství jakožto stát kulturní vztáhnul svůj široce pojatý universitní monopol i na teologickou vědu a výuku katolické teologie, omezil se přitom na světské aspekty. Specificky duchovní měřítko a rozhodnutí přenechal proto katolické církvi, respektujíc její svobodu. Namísto rozhodnutí, jež činil „křesťanský stát“ ve vlastní režii, došlo tak, pokud jde o tyto otázky, k dlouhodobému smíření a shodě.

¹⁸ Ještě podle formulací církevních smluv z dvacátých let a dokonce i podle ustanovení některých ústav nových spolkových zemí přijatých po znovusjednocení Německa náleží rozhodování o věrnosti víře teologa a jeho vhodnosti pro příslušnou evangelickou církev světskému ministerstvu, spravující kultovní záležitosti, přičemž vedení církve se má omezovat jen na nezávazné posudky. To je ale vzhledem k vývoji práva řešení již dávno překonané, které lze pochopit jen, vezmeme-li v potaz všeobšáhly episkopát monarchy a křesťansko-protestantskou ideu státu; od roku 1919 se jedná ovšem o úpravu v rozporu s ústavou. Odporuje základnímu právu náboženské svobody v čl.

Vnější odluka neměla vést k vnitřnímu odcizení a odloučení. Institucionální propojení mezi teologickou vědou a církevními úřady lze dnes uskutečnit ovšem jen v rámci vnitrocírkevního práva¹⁹. A sice tím, že jsou teologové jednotlivě nebo i v korporativních celcích povoláváni do vnitrocírkevních funkcí a jsou tak vázáni odpovědností vůči církvi. V rámci vnitrocírkevní právní úpravy by měli být příslušníci teologických fakult na základě vnitrocírkevních předpisů z důvodů jejich teologické kompetentnosti více vtaženi do prací na církevních otázkách, které by se neměly neomezovat jen na jednotlivá pozvání k církevním zkouškám nebo k jiným speciálním úkolům.

Každopádně teologické konflikty, pokud jde o učení, mohou být vyřešeny jen uvnitř církve. Může se stát, že křesťan v teologickém učitelském úřadě může být ve svých odlišných názorech na víru „v právu“. Nikdo zvenčí mu ale nemůže vzít právo prosadit se teologicky přesvědčivým způsobem ve své církvi. Liberální nábožensky neutrální stát nemůže být ochráncem ryzosti víry pro církve (a v jejím rámci) místo ní samé²⁰.

Pravidlo ve svobodném systému odluky, že pravomoci státu se vztahují na světská, pravomoci církve na duchovní rozhodnutí a měřítka při vzájemném respektování a věcně odůvodněné kooperaci, je základním klíčem pro zodpovězení mnoha speciálních otázek. Jen heslovitě můžeme zmínit otázky ohledně jmenování teologických pedagogů a jejich odvolávání, zřizování teologických fakult, jejich činnosti a organizace, vydávání studijních a zkušebních řádů, připuštění učitelů a studentů jiných vyznání či postavení nestátních církevních vysokých škol. Jen institucionální celkový pohled umožňuje chápat změť norem z různých dob jako smysluplný celek. Neboť příslušné normy jsou naprosto roztroušeny a jsou svou strukturou velmi nesourodé²¹.

4 odst. 1 a 2 ZZ a právu náboženských společností na sebeurčení v čl. 137 odst. 3 Výmarské říšské ústavy (VRŮ) / čl. 140 ZZ, jakož i odluce státu a církve podle čl. 137 VRŮ/140 ZZ nebo vývoji státu směrem k sekularitě, konfesionalní neutralitě a paritě, např. v čl. 3 odst. 3 ZZ. V souladu s ústavou musí být proto *votum* vedeni evangelické církve ohledně evangelického vyznání interpretováno jako *votum decisivum*.

¹⁹ V oblasti státního práva se tohle stát nemůže, neboť pravomoce všech fakul ohedně bádání, učení a akademickou samosprávu jsou omezeny; i teologické fakulty nemají žádný všeobecný politický nebo speciálně církevněpolitický mandát. Každé státní těleso je v právním státě striktně omezeno na funkce svěřené mu v souladu s jeho kompetencemi.

²⁰ Nemůže uložit náboženským společnostem učení, které je výsledkem činnosti teologů ve státních službách, prostřednictvím „*ius reformandi*“ (starého stříhu z dob státní církve), tj. tím, že bude vynucovat funkce státu v oblasti výuky a zkoušení. Mnohokrát zmíněný dvojí charakter teologických fakult se snaží sice trefně opsat dvojí význam vědy pro stát a církve; nemůže z něj být vyvozován právní titul pro to, aby sekulární stát zničil „církevní status“ teologických fakult, popř. aby jej obrátil v „proticírkevní status“, nebo-li aby státním zásahem vlastní teologickou reflexi církve překonal svými státními institucemi.

²¹ Vedle navýsost obecných až lakonických ustanovení ústavy, kterým lze z pohledu ústavodárce

Tyto druhořadé a třetířadé detailní právní problémy si zasluhují zvýšenou pozornost. I v případě teologických fakult se d'ábel skrývá v detailu. Speciální otázky se vyznačují tím, že se objevují izolovaně a sporadicky a hrají samy o sobě jako právní otázky podřadnou roli. Dotčené instituce a osoby si nejsou mnohdy zprvu precedenčních dopadů vědomy a jsou ve vedlejších otázkách sváděny k experimentování a podstoupení určitého rizika. Hlavní nebezpečí pro existenci teologických fakult dnes ale nepředstavuje jejich formální zrušení, ale narušení jejich právní struktury, podobně jako se drolí mozaikově nahozená omítka, a udržovaný proces duchovní eroze za fasádou ústavních a smluvněprávních záruk.

VII. Konflikty v otázkách svobody

Právo upravující postavení teologických fakult v sekulárním ústavním státě je kolbištěm konfliktů pro základní práva náboženské svobody a svobody vědy. Bylo by to asi zjednodušující, označit paušálně tento spor jako spor mezi svobodou vědy a náboženskou vázaností. Neboť všechny závazky vyplývající z víry vystupují pod ochranným pláštěm náboženské svobody, takže vždy proti sobě stojí svoboda proti svobodě, jedna víra proti jiné víře, jeden vědecký názor proti jinému²², přičemž v případě vědeckých názorů jsou tyto názory odpovídajícím způsobem spojeny s opačnými náboženskými postoji.

Z těchto konfliktů se nemůže světský stát vyvléci, neboť bere teologii z důvodů jejího kulturního přínosu a zásadního vědeckého charakteru pod svou ochranu a sám dokonce jako provozovatel organizuje teologické bádání a učení. Neutralita²³ zde nemůže spočívat v tom, že budou náboženské postoje a konflikty ignorovány a nebrány na zřetel, jak je to praktikováno i v jiných případech, kdy jsou politická a občanská práva občanů a veřejné úřady nezávislé na vyznání. Toho by bylo lze dosáhnout jen radikální laicistickou odluhou a zrušením teologických fakult.

rozumět jen na pozadí celkové německé ústavní a universitní tradice, upravují ustanovení konkordátů jednotlivé, někdy až obzvláště aktuální, otázky jako např. jmenování teologů. Tento starší, obecně řidší typ práva byl v šedesátých letech překryt celou řadou speciálních zákonů norem vysokoškolského práva. Pokud jde o problematiku z toho obecně i v jednotlivostech vyplývající, srov. *Heckel*, *Theologische Fakultäten* (pozn. 1), str. 3 nn., 22 nn., 89 nn., 99 nn., 196 nn., 201 nn., 216 nn., 227 nn., 232 nn., 241 nn., 270 nn., 313 nn., 379 nn.

²² Teologické konflikty na úrovni základních práv se odehrávají vždy v rámci náboženské svobody a tím i v rámci vědecké svobody a sice mezi různými nositeli základních práv různé orientace. Nositelé základních práv ale považují svou argumentaci za stejnou měrou odvozenou z náboženské tak i vědecké svobody, neboť jejich náboženská východiska vycházejí z odpovídajících vědeckých názorů, což platí i naopak. Takovýmto způsobem dochází ke kontroverzním teologickým vztahům nejen mezi různými vyznáními a jejich teologiemi, ale i k řadě konfliktů v rámci katolické nebo evangelické teologie, zejména pak ke konfliktům mezi antikřesťanskými ideologiemi a vědeckými postoji.

Stát proto musí v teologických konfliktech na teologických fakultách přijímat rozhodnutí. Záruky svobody náboženské víry a vědy nesmí sám porušovat ani dopustit, aby byly porušovány ostatními. Jako sekulární stát ale sám nemůže rozhodovat otázky náboženských pravd o sobě, tj. v jejich duchovním kontextu. Musí ale po vnější právní stránce nastolit rovnováhu mezi dotčeným občanem a náboženskými společnostmi, která v maximální možné míře zohledňuje nejrůznější požadavky svobodné pluralitní společnosti a poskytuje jim ochranu. K tomu dochází v rámci omezení se sekulárního (dříve křesťanského), neutrálního státu na teologicky relativizované rámcové normy, jejichž náboženská náplň je přenechána subjektům základních práv ke svobodnému sebeurčení.

Náboženská svoboda a svoboda vědy, tak jak vyplývají z ústavy, jsou rámcovými právními pojmy, které zajišťují nositelům těchto základních práv, že mohou sami svobodně určit, co považují ve smyslu své víry a svého vědeckého přesvědčení za pravdivé a správné. Státním orgánům moci zákonodárné, výkonné a soudní je ale ústavou znemožněno, aby svobodu nositelů základních práv omezovaly nebo jinak násilně zarovnávaly prostřednictvím autoritativních, státních definic náboženství nebo vědy²⁴.

Tyto sekularizované, relativizované a teologicky vyprázdňené právní záruky náboženské a vědecké svobody sekulárního státu v čl. 4 odst. 1 a 2 a čl. 5 odst. 3 ZZ nedovolují v žádném případě státním orgánům, aby relativizovaly a sekularizovaly (tak jak to vyžadovalo „chápání základních práv“ v komunistických ústavách ve smyslu marxistické ideologie) předmět ochrany těchto základních práv, tj. náboženské a vědecké chápání pravdy a usilování nositelů základních práv o pravdivé poznání. Tyto záruky mají naopak hledání pravdy a přesvědčení jednotlivých nositelů základních práv podle jejich přesvědčení chránit před zásahy ze strany orgánů státní moci a před přehmaty jiných společenských skupin.

To v daném případě znamená, že náboženská víra církví a jejich věřících a tím i určité náboženské vědecké pojetí teologie jsou chráněny čl. 4 a 5 ZZ, aniž by došlo ke zkrácení a odcizení jejich zvláštních rysů.

Svobodu vědy ve smyslu ústavního práva nelze tedy stanovit tak, jak ji chápe nějaká filosofická nebo sociologická vědecká teorie. Z hlediska právního je proto marná snaha, když se někteří teologové pokoušejí vědeckost jejich teologie dokázat podle určitých, filosofických vědeckých teorií, aktuálně „převažujících“ v metodických diskusích. Je přitom jedno, jestli se jedná o teorie Alberta, Poppe-

²³ K principu neutrality srov. BVerfGE 19,206 (216); 24,236 (246); 30,415 (421 nn.); 33,23 (28); 41,29 (50); 93,1 (16 n.) k oběma odlišným formám neutrality - jednak jako obecné vyloučení náboženských kritérií (např. v nezávislosti veřejných práv a úřadů na vyznání), jednak jako přiměřené zohlednění náboženských prvků ve svobodách (např. výuka náboženství a existence teologických fakult).

ra, „Frankfurtské školy“ nebo některých z hermeneutických směrů. Z pohledu ústavního práva je pro teologii relevantní nikoliv cizí chápání teologické vědy, nýbrž její vlastní pojetí.

Toto chápání je velmi závislé na předmětu teologického zkoumání. V něm jde o to vědecky vyložit Božské zjevení v Ježíši Kristu podle tradic té které církve a teologie, vědecky jej reflektovat a dosvědčit a to vždy, když je k tomu zapotřebí teologické interpretace. Předmět teologie tak určuje (a to i v rovině ústavněprávní) pojmy jako „víra“, „vyznání“, „výkon náboženského přesvědčení“ a zejména „svobody“, čímž se na tomto místě nemůže hlouběji zabývat²⁵. Duchovní plnost, hutnost a zvláštnost těchto pojmů je chráněna otevřenými světskými (a tudíž teologicky vyprázdněnými) zárukami svobod svobodného právního státu a podporována péčí o vědu pluralitního kulturního státu. Ve skutečnosti tak učinil svobodný stát Pilátovu otázku základem svého relativizovaného sekulárního konfesního práva. Nezpracoval ji ovšem, neboť nemá žádnou státní ideologii, jako cynickou odpověď, ale jako otevřenou otázku, kterou mohou zodpovědět jen dotčení nositelé základních práv podle svého vlastního přesvědčení²⁶.

Pluralitní relativismus státních záruk svobod má sloužit tomu, aby se jednotliví nositelé základních práv snažili o absolutno, o pravdu ve víře a vědě takovým způsobem, jak ji každý sám pro sebe a ve společenství s ostatními zakouší, poznává a rozvíjí²⁷. Otevřenost a obsahová neurčitost státem definovaných pojmů náboženství a vědy musí jít tak daleko, aby v nich byly obsaženy jednoznačnost a rozhodnost přesvědčení nositelů základních práv. Obecnost forem státní ochrany tak chrání právě zvláštnost jednotlivých nositelů práv. Zrovna tak rovnost ústavních záruk pro všechna náboženství zajišťuje jejich svobodnou rozmanitost a odlišnosti v náboženských postojích.

Pluralitní relativismus státního práva není totiž účelem o sobě ve smyslu státní doktríny. Tak jako sekulární, emancipovaný moderní stát garantuje jinak smýšlejší-

²⁴ K náboženské svobodě podle čl. 4 ZZ je výslovně řečeno: Tak „nemůže a nesmí ideologicky neutrální stát blíže určovat obsah této svobody, protože nemůže posuzovat víru nebo nevíru svých občanů“, srov. BVerfGE 12,1 (4); 33,23 (29). Analogicky se vztahuje svoboda vědy podle čl. 5 odst. 3 ZZ „na každou vědeckou činnost, tj. na vše, co z hlediska svého obsahu a formy může být považováno za vážně míněný, zamýšlený pokus o zjištění pravdy“, BVerfGE 39,79 (113).

²⁵ Pokud jde o víru a vědění, vyznání a vědu křesťana a církve, jedná se obsahově o ve své hloubce těžko pochopitelné pojmy chápání Boha a světa, christologie, pneumatologie, soteriologie a ekkleziologie. V těchto pojmech jde o dílo Božského stvoření a spásy, o stvoření člověka k obrazu Božímu, o stvoření a nedokonalosti člověka, o božské přikázání a nabídku k spasení, o vinu a odpuštění a o opravdový život věčný.

²⁶ Tak je svobodné náboženské sebepochopení chráněno v sekulárních formách (teologicky vyprázdněných, a tudíž poskytujících všem vyznáním, náboženstvím a světovým názorům stejnou ochranu liberálních svobod) moderních záruk základních práv svobodného právního státu. Tyto záruky chrání individuální náboženskou svobodu jednotlivých teologů a korporativní

cím a ateistům svobodu odvrátit se od křesťanského poselství a církve, tak rovněž umožňuje křesťanům následovat ji v myšlení, slovech i skutcích bez jakéhokoliv světského odcizení.

VIII. Diferencované sekulární řešení v podobě vyrovnání

Chápání svobody v křesťanské víře a křesťanské teologii se ve svém pojetí liší od relativizovaného, sekulárního chápání svobody světského ústavního státu zrovna tak propastně, jako se od sebe obsahově liší teologickými obsahy naplněný pojem víry od prázdné rámcové formy „víry“ a pojmu náboženství sekulárních záruk svobod.

V Novém zákoně znamená svoboda jako základní soteriologický pojem svobodu od hříchu, od zákona a smrti, svobodu jako důsledek zvěstování pravdy a jako formu života v pravé víře. Tato svoboda má svůj základ v Kristově oběti na kříži, ve víře je darem Boží milosti. Neznamená svobodu volby mezi různými náboženskými nabídkami a lidskými názory, tak jak byla vyjádřena v široce pojatých ústavních zárukách svobod, inspirovaných neostoicismem a filosofií osvícenství.

Vztah mezi široce pojatým světsky-právním pojmem svobody a křesťanskou vírou a teologickou vědou²⁸ je komplikovaný a ambivalentní.

náboženskou svobodu náboženských společností před omezeními a zkreslením („přeorientováním“) jejich vyznání ze strany státních orgánů, cizích náboženských společností nebo jiných společenských skupin.

²⁷ Náboženská svoboda jako sekulární záruka světského ústavního státu se vyznačuje jistou komplementární strukturou. Je uzpůsobena ve svých bytostně světských formách svobod pro vnější ochranu transcendentálního, teologického pojetí víry a svobody jednotlivých nositelů základních práv.

²⁸ *Heinrich Schlier*, Eleutheros, in: G. Kittel (Hrsg.), *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, sv. 2 (1935), str. 484–500; *tentýž*, Über das vollkommene Gesetz der Freiheit, in: *tentýž*, *Die Zeit der Kirche*, Freiburg 1956, str. 193–206; *tentýž*, Über die christliche Freiheit, in: *Geist und Leben*, *Zeitschrift für Askese und Mystik* 50 (1977), str. 178–193; *Rudolf Bultmann*, Die Bedeutung des Gedankens der Freiheit für die abendländische Kultur, in: *tentýž*, *Glauben und Verstehen*, s. 2, Tübingen 1952, str. 274–293; *tentýž*, Der Gedanke der Freiheit nach antiken und christlichem Verständnis, in: *tentýž*, *Glaube und Verstehen*, sv. 4, Tübingen 1965, str. 42–51; *tentýž*, *Theologie des Neuen Testaments*, 6.A., Tübingen 1968, §§ 8–40, str. 332 nn., 427 nn., 552 nn.; *Ernst Fuchs*, Die Freiheit des Glaubens, Römer 5–8 ausgelegt, in: *Beitr. ev. Theol.* 14, München 1949, str. 41 nn., 84 nn., 101 nn.; *Günter Bornkamm*, Das Ende des Gesetzes, *Paulus-Studien*, 5.A., München 1966; *Hans-Werner Bartsch*, Freiheit, in: *Theologische Realenzyklopädie (TRE)* sv. 11, Berlin 1983, str. 497 n., 505–511. Dále též: *A.Kardinal Bea*, Religiöse Freiheit und Wandlungen der Gesellschaft, in: *Stimmen der Zeit* 173 (1963–64), str. 321; *tentýž*, Die Kirche und die Religionsfreiheit. Ein Kommentar zur Konzils-erklärung über die Religionsfreiheit, in: *Stimmen der Zeit* 177 (1966), str. 241–252; *Joseph Kardinal Ratzinger*, Kirche, Ökumene und Politik, *Einsiedeln* 1987, *ibid*, Freiheit und Bindung in der Kirche, str. 165 nn.; *Christliche Orientierung in der pluralistischen Demokratie?*, str. 183 nn.; *Eschatologie und Utopie*, str. 211 nn.; *Freiheit und Befreiung. Die anthropolo-*

Na jednu stranu tu máme co do činění s hlubokými rozdíly v podstatě, který je vyjádřen v obraně a odklonění se od konfesního a klerikálního poručníkovaní.

Rozhodující je ale na druhou stranu postupné seřazení, resp. navrstvení duchovního a světského chápání svobody. Zvláštní duchovní pojetí svobody nositelů základních práv je jako právní statek obsažen v rámci obecných světských záruk svobod, které slouží onomu duchovnímu pojetí svobody jako široký světský ochranný plášť. Zajišťují mu svobodné rozvinutí v tomto světě a nabízejí mu ochranu před znásilněním a odcizením ze strany státní moci a konkurujících náboženství a ideologií.

Konflikty mezi základními právy²⁹ různých nositelů základních práv, jak jednotlivci, tak náboženskými společnostmi, může stát z důvodu vlastního omezení se na sekulární státní úkoly a měřítka směřovat k vnějšímu sekulárnímu, vyrovnávacímu řešení, které se pokud možno co nejméně dotýká dotčených základních práv. Otázku teologické pravdy, která je jádrem tohoto konfliktu, nechává otevřenou, protože takové rozhodnutí je státu ústavně zakázáno. Liberální struktury základních práv mu znemožňují náboženské posuzování, natož náboženské korektury pojetí náboženství nebo vědy dotčeného nositele základního práva. Proto stát nemůže přimět nebo nutit ani jednotlivého teologa, ani dotčenou náboženskou společnost prostřednictvím státních opatření ke „správným“ teologickým postojům v případech, kdy se dopustili pochybení ohledně pravdy křesťanského zjevení nebo správnosti jejího vědeckého zpracování.³⁰

Proto mohou být teologické spory o pravou nauku opravdu vyřešeny jen v rámci teologické vědy a církve. Sekulární stát je nemůže a nesmí řešit, jak dokazuje hořké ponaučení se z náboženských válek od dob rozštěpení se víry a církve. Stát může – právě svým vnějším pokusem o vyrovnání – ochraňovat jednak vnější světský mír, jednak svobodu všech zúčastněných podle jejich vlastního chápání a sebeurčení.

Ve skutečnosti je zde třeba stále rozlišovat mezi různými právními vztahy. V právu teologických fakult jde na jednu stranu o zachování individuální náboženské svo-

gische Mission der Instruktion „Libertatis conscientia“, str. 227 nn.; *Karl Rahner*, Das freie Wort in der Kirche, 3. A., Einsiedeln 1962; *tentýž*, Theologie der Freiheit, in: *tentýž*, Schriften zur Theologie, sv. 6 Einsiedeln u.a. 1965, str. 215 n.; *Karl Rahner/Hans Maier/Ulrich Mann/Michael Schmaus*, Religionsfreiheit. Ein Problem für Staat und Kirche, München 1966; *Walter Kasper*, Wahrheit und Freiheit. Die „Erklärung über die Religionsfreiheit“ des II. Vatikanischen Konzils, Sb. d. Heidelb. Akad. d. Wiss., Phil.-hist. Kl. 1988, Heidelberg 1988, str. 5 nn.; *Ernst-Wolfgang Böckenförde*, Religionsfreiheit als Aufgabe des Christen, Stimmen der Zeit 176 (1965), str. 199–213, také in: *tentýž*, Schriften zu Staat-Gesellschaft-Kirche, sv. 3, Religionsfreiheit, Freiburg u.a. 1990, str. 15 nn.; Die Bedeutung der Konzils Erklärung über die Religionsfreiheit. Überlegungen 20 Jahre danach (1986), in: Stimmen der Zeit 204 (1986), str. 303–312, také in: *tentýž*, Schriften, sv. 3, Religionsfreiheit, str. 59 nn.

body teologů působících na těchto fakultách, na druhou stranu o zachování korporativní náboženské svobody církve, jejíž vyznání spolu s vzděláváním jejich duchovních je úřední povinností těchto teologů. Nesmíme zapomenout na ochranu individuální a kolektivní náboženské svobody těch mnoha věřících, kteří se k této církvi počítají a kteří nechťejí, aby jejich církevní nauka byla „přeorientována“ v tom směru, že by stát vpustil do jejich stáda vlka v kůži beránčí.

To že stát, přes svou sekulární povahu, stále jako provozovatel organizuje činnost teologických fakult, se dnes již neodůvodňuje péčí o křesťanství jakožto státní náboženství, ale vyplývá jednak ze státního úkolu péče o kulturu, jednak z pomocné role, kterou stát hraje při uskutečňování základního práva náboženské svobody občana toho kterého vyznání³¹. Náboženská svoboda církve a jejích věřících by byla porušena, kdyby jim stát oktrojoval jako vysokoškolského učitele teologie, který má sloužit rozvoji jejich základů víry a vzdělávání jejich duchovních, někoho, kdo odporuje jejich teologickému chápání víry.

Náboženská svoboda a vědecká svoboda teologa majícího odlišný názor nesmí být ovšem institucionálně přidušena a zaškrcena. To ale není případ současné právní úpravy postavení teologických fakult.

Pokud jde o postavení teologa jako občana sekulárního státu s tomu odpovídajícími základními právy, tak má i teolog širokou svobodu pluralitního ústavního systému podle čl. 4 odst. 1 a 2 a čl. 5 odst. 3 ZZ (která není obsahově určena určitými pojetími víry, vyznání, výkonu náboženství nebo vědy). Tato svoboda mu zaručuje svobodu vyznávat víru (jedno jakého druhu včetně případného odpadlictví od víry) a vědeckého hledání pravdy podle osobního přesvědčení a poskytuje mu ochranu před zásahy státu a cizích mocí (i jeho vlastní církve!). Teolog na universitě tedy může bádát o teologických otázkách, vyučovat a psát o nich, co chce, v naprosté neomezené svobodě, a to jak ve smyslu své církve, tak ve smyslu odlišných, ba i antikřesťanských názorů.

²⁹ K tomu BVerfGE 28,243 (260n.); 30,173 (193); 32,98 (108). Dále jen příkladmo rozhodnutí o obecních školách BVerfGE 41,29 (50nn.); 41,65 (78,85nn.); 41,88 (107n.).

³⁰ Moderní stát se snaží vyvarovat teologických sporů tím, že občanům stejného vyznání nabízí různé konfesní formy k uspokojování jejich nejrůznějších náboženských požadavků, v jejichž rámci se mohou bez jakýchkoliv přehmátů a cizího vměšování realizovat speciální konfesijní akcenty (např. v konfesně určené výuce náboženství, existenci teologických fakult apod.). Tyto nabízené formy mohou občané kdykoli svobodně opustit.

³¹ Realizaci základních práv prostřednictvím státní pomoci a podpory provádí moderní kulturní a sociální stát také u jiných základních práv, a to nejrůznějšími způsoby. Např. k realizaci svobody vědy a kultury přispívá v podobě státních podpor vědy a kultury, k realizaci svobody vlastnického práva formou programů na podporu výstavby bytů a vytváření jiných hmotných statků, k realizaci svobody projevu a svobodné volby zaměstnání státní podporou vzdělávání a širokým systémem stipendií, svobodě hospodářského rozvoje napomáhá sub-

I jeho postavení jako člena universitní korporace (nikoli však jako člena teologické fakulty a jejích konfesně podmíněných úřadů) je konfesně neutrální, tj. není závislé na vyznání³². Podobně je i osobní postavení vysokoškolského učitele teologie jakožto státního úředníka v tomto smyslu konfesně neutrální³³. Konfesijní neutralizace postavení jak státního úředníka, tak příslušníka akademické obce, jak vyplývá z čl. 33 odst. 3, čl. 4 a 5 odst. 3 ZZ, zůstává nedotčena, i když se nesplní očekávání státu, která spojoval s dobrovolným převzetím povinností teologického učitelského úřadu.

Z náboženské svobody a svobody vědy podle čl. 4 a 5 odst. 3 ZZ nevyplývá ovšem žádný nárok na příslušnost k nějaké určité – zde tedy teologické – fakultě³⁴. Způsobilost k bádání, učení, zkoušení a samosprávě na teologických fakultách je závislá na základě ústavy, státněcírkevních smluv a zákonů interpretovaných v souladu s ústavou na tom, jestli je teolog ve shodě s vyznáním, tak jej chápe dotčená náboženská společnost, a s odpovídajícími požadavky na způsob života. Ten, kdo neodpovídá těmto předpokladům způsobilosti, nemůže být povolán na teologickou fakultu, resp. z ní musí odejít nebo být odvolán. Neboť z čl. 4 ZZ vyplývá korporativní základní právo náboženské společnosti (obraného charakteru) proti zkreslení a ochromení její věrouky v podobě nasazení teologa, který se jí odcizil svými názory a způsobem vedení života. Teologovi jakožto státnímu úředníkovi nemůže být ze strany sekulárního ústavního státu v žádném případě přiznáno právo na obrácení, resp. na „reformování“ (resp. „přeorientování“) věroučného vyznání jeho církve ve smyslu jeho odlišných postojů.

I toto je důsledkem širokého liberálního chápání svobody, jakož i hluboké sekularizace státu a jeho právního systému, který si zakázal z důvodů pluralitní otevřenosti činit rozhodnutí v otázkách náboženských pravd a omezil se na stanovení sekulárních státních cílů a funkcí. Zodpovězení těchto otázek přenechal občanům a náboženským společnostem reprezentujícím víru svých občanů, jejich vlastní odpovědnosti podle jejich vlastního chápání.

přeložil Štěpán Hůlka

vencemi a lokalizací průmyslových zón atd. Uskutečňování základních práv se nemůže – jak to bylo navrhuto v roce 1968 – odebírat směrem k obrácení liberálních defensivních práv naruby a jejich přeměnou na socialistická práva na státní podporu a dávky, neboť tyto dávky nemůže soudce jako jakýsi komisař blahobytu přidělovat bez zákonného zmocnění a odpovídajícího pokrytí ze strany státního rozpočtu.

³² Všeobecný zákaz upřednostňování nebo znevýhodňování z důvodů náboženských podle čl. 3 odst. 3 ZZ je konkretizován v nezávislosti občanských a politických práv a veřejných úřadů na jakémkoliv vyznání podle čl. 33 odst. 3 ZZ.

³³ Pokud se tedy katolický, popř. evangelický profesor teologie vědomým rozhodnutím odkloní od víry své církve, respektive se vzdálí jejímu vlastnímu chápání víry (což je pro konfesně neutrální stát a jeho vztah k této náboženské společnosti rozhodující), zůstává mu přesto

Resumé

Autor popisuje základní rysy německého práva upravující postavení teologických fakult, které je obsaženo a uspořádáno v příslušných ustanoveních ústavy, státněcírkevních smluv, běžného zákonodárství a universitních statutech a které bylo dále rozvinuto v judikatuře Spolkového ústavního soudu. Tato oblast práva se vyznačuje napjatými trojstrannými vztahy mezi státem, církvemi (resp. náboženskými společnostmi) a teologií (resp. teologickými fakultami). Teolog působí jako vysokoškolský učitel ve státních službách a zároveň plní ve svém úřadě církevní funkce. Pokud jde o jeho základní práva, náboženskou a vědeckou svobodu, je chráněn stejně jako ostatní občané. Církev a náboženské společnosti jsou, v souladu s ústavou, odděleny od státu a těší se plné náboženské autonomii. Sebeurčení církve a její vlastní chápání svého vyznání a teologické vědy představují imanentní meze činnosti teologa. Sekulární demokratický právní stát poskytuje stejnou ochranu základních práv všem výše zmíněným subjektům, a proto se pokouší nalézt vyrovnané řešení vzájemných konfliktů různých základních práv různých nositelů těchto práv.

Abstract

The Legal Position of Theological Faculties according to German Constitutional Law Relating to Culture

The author describes the rudiments of the German constitutional law relating to the position of theological faculties, which is included in the pertinent enactments of the Constitution, State-Church agreements, other laws and university statutes, developed by the judicature of the Federal Constitution Court. That regulation is shaped by anxious relations between the State, churches and theologians (theological faculties). University lecturers are state employees, and simultaneously are charged by church tasks. As other citizens, theologians enjoy state protection of their fundamental rights – the freedom of religion and scientific research. Churches and religious societies are, in according with the Constitution, separated from the State and enjoy full autonomy. Self-reflection of the church creates immanent limits for theologians. A secular, democratic and legal state gives the same protection of fundamental rights to all above-mentioned subjects and tries to find a balanced solution of mutual conflicts.

Zusammenfassung

Die rechtliche Stellung der theologischen Fakultäten im deutschen Kulturverfassungsrecht

Der Autor beschreibt die Grundlinien des deutschen Rechts der theologischen Fakultäten, das umfassend in den einschlägigen Normen der Verfassung, der Staatskirchenverträge, der einfachen Gesetze und der universitären Satzungen geordnet und durch die Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts fortentwickelt worden ist. Dieser Norm-

bereich ist durch das spannungsreiche Verhältnis zwischen dem Staat, den Kirchen (bzw. Religionsgemeinschaften) und den Theologen (bzw. den Theologischen Fakultäten) gekennzeichnet. Der Theologe wirkt als Hochschullehrer im staatlichen Dienst, in seinem Amt erfüllt er gleichzeitig die kirchlichen Funktionen. In seinen Grundrechten der Religions- und Wissenschaftsfreiheit wird er allerdings wie andere Bürger geschützt. Die Kirchen und Religionsgemeinschaften sind vom Staat verfassungsgemäß getrennt und genießen volle religiöse Autonomie. Die Selbstbestimmung der Kirche und deren Selbstverständnis des Bekenntnisses und der theologischen Wissenschaft stellen die immanente Begrenzung der Tätigkeit des Theologen dar. Der säkulare Staat ist einerseits zur Trennung von Kirche, andererseits zur Kultur- und Wissenschaftsförderung verpflichtet, indem er als Veranstalter die theologischen Fakultäten betreibt. Da der säkulare demokratische Rechtsstaat allen Beteiligten gleichen Grundrechtsschutz gewährt, muß er sich stets um ausgleichende Lösungen der Grundrechtskollisionen verschiedener Grundrechtsträger bemühen.

Riassunto

Lo stato giuridico delle facoltà di teologia del diritto costituzionale tedesco, nella parte che riguarda la cultura

L' autore descrive i lineamenti di base del diritto tedesco che riguardano lo stato delle facoltà di teologia, contenuti nei brani corrispondenti della Costituzione, dei patti fra lo Stato e le Chiese, delle leggi e degli statuti, e sviluppato dalle decisioni della Corte costituzionale della Federazione. Questo brano di diritto si segnala per le relazioni tripartite fra lo Stato, le Chiese (o Enti ecclesiastici) e i teologi (ossia le facoltà). Il teologo lavora da docente universitario nel servizio dello Stato e allo stesso tempo riempie le sue funzioni dell' ufficio sacro. Per quanto riguarda i suoi diritti fondamentali, la libertà scientifica e della coscienza, è protetto come tutti gli altri concittadini. L' autode-terminazione della Chiesa e il suo proprio modo di comprendere la sua confessione e scienze teologiche presentano i limiti del teologo. Lo Stato – democratico e secolare – offre le stesse garanzie dei diritti fondamentali a tutti i soggetti sopradetti e perciò cerca di trovare la soluzione equilibrata di reciproci conflitti fra diversi diritti dei diversi loro soggetti.

O autorovi

Emeritní profesor Dr. Martin Heckel se narodil roku 1929. V roce 1955 vystudoval Právnickou fakultu na univerzitě v Mnichově, habilitace v Heidelbergu (1960). Působil jako profesor veřejného a církevního práva Právnické fakulty Univerzity Tübingen a profesor Evangelické Teologické fakulty v Tübingenu. 1988–1990 byl předsedou Sdružení německých učitelů státního práva. Spoluvydával kanonistickou část Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, dále Forschungen zur kirchlichen Rechtsgeschichte und zum Kirchenrecht

a řadu: *Jus ecclesiasticum. Beiträge zum evangelischen Kirchenrecht und zum Staatskirchenrecht.*

Emeritus Professor Dr. Martin Heckel was born in 1929. He finished study at the Law Faculty of Munich University in 1955. (Habilitation in Heidelberg, 1960). He was a professor of Public and Church Law at the Law Faculty of Tübingen University and a Professor of the Evangelic Theological Faculty of that university. In 1988–1990, he was a president of the Association of German Lectors of State Law. He was a co-editor of the volumes of Canon Law of Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Forschungen zur kirchlichen Rechtsgeschichte und zum Kirchenrecht, and Jus ecclesiasticum. Beiträge zum evangelischen Kirchenrecht und zum Staatskirchenrecht.

Em. Univ. Prof. Dr. Martin Heckel wurde im Jahre 1929 geboren. 1955 absolvierte er die Juristische Fakultät an der Universität München. 1960 habilitierte er sich an der Universität Heidelberg (1960). Er war tätig als Professor des Öffentlichen Rechts und des Kirchenrechts an der Juristischen Fakultät und der Evangelischen Theologischen Fakultät der Universität Tübingen. Seit 1988 bis 1990 ist er Vorsitzender der Vereinigung der Deutschen Staatsrechtslehrer gewesen. Er war auch Mitherausgeber der Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte (Kanonische Abteilung), der Forschungen zur kirchlichen Rechtsgeschichte und zum Kirchenrecht und der Editionsreihe Jus ecclesiasticum. Beiträge zum evangelischen Kirchenrecht und zum Staatskirchenrecht.

Il prof. emerito Dr. Martin Heckel è nato nel 1929. Nel 1955 laureato dalla Facoltà di Giurisprudenza della Università di Monaco (Germania), prese la libera docenza a Heidelberg (1960). Era professore di diritto pubblico ed ecclesiastico alla Facoltà di Giurisprudenza della Università di Tuebingen e professore della Facoltà di Teologia Protestante a Tuebingen. Fra 1988–90 era presidente della Società degli insegnanti di diritto statale tedeschi. Era coeditore della parte canonistica del Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, della Forschungen zur kirchlichen Rechtsgeschichte und zum Kirchenrecht e della colana Jus ecclesiasticum. Beiträge zum evangelischen Kirchenrecht und zum Staatskirchenrecht.

Právní jistota křesťana v katolické církvi

Doc. JUDr. Ignác Antonín Hrdina, OPraem

k počtĚ Prof. JUDr. ThDr. Miroslava Zedníčka

Pojem právní jistoty

Úvaha o právní jistotĚ v katolické církvi volně navazuje na mou přednášku na KTF UK v roce 1998¹, jejímž tématem byly vybrané aspekty zákonnosti v této církvi. ObĚ témata spolu ostatně velmi úzce souvisejí. Bez zákonnosti, zejména *in applicando*, lze sotva mluvit o právní jistotĚ. Pojem právní jistoty není starý, jako není starý ani pojem právního státu (Rechtsstaat), za jehož atribut je právní jistota obecnĚ považována – třebaže pojem právní jistoty figuruje i v teorii socialistickeho práva². Předpokladem právního státu³ a *eo ipso* i právní jistoty je takové státní zřízení, jež každému adresátu právních norem umožňuje důvěru v právo. Rovněž právní jistota a důvěra v právo („co od práva očekávám?“) spolu úzce souvisejí a do určité (snad značné) míry se překrývají: jen tehdy mohu mít důvěru v právo, přináší-li mi toto právo očekávanou právní jistotu⁴. Nejde však o synonyma: dobré právo poskytuje jistotu i recidivistovi (že totiž bude postižen jen právem předvídanou a žádnou jinou sankcí), zatímco u tétož delikventa sotva lze mluvit o důvěře v právo (že totiž jím spáchaný trestný čin bude po zásluze potrestán). Právní jistota tedy, jakožto atribut právního státu, patří do oblasti státovědy, rovněž ovšem do obecnĚ teorie práva, a tedy nejen práva sekulárního. Vždyť také katolická církev vydává právní normy a předpisy, a i toto právo nutně omezuje volnost chování svých adresátů. Je-li to dobré právo, činí tak ovšem pouze *ad bonum commune*⁵ a nabízí jim za to určité jistoty. Právní jistotu lze tedy vymezit jako komplex dílčích jistot, které pro adresáty právních norem (ať světských, ať

¹ K vybraným aspektům zákonnosti v církvi, publikováno in: Revue církevního práva č. 2/98, str. 554–557.

² Viz např. E. Kučera a kol., Obecná teorie státu a práva, díl II, Praha 1977, str. 198 a 303.

³ K pojmu právního státu viz např. A. Gerloch, P. Hungr, V. Zoubek a kol., Úvod do teorie práva a právního státu, Praha 1995 (zejm. str. 149 nn).

⁴ V tomto smyslu řadí A. Gerloch mezi atributy právní jistoty i „jistotu, že bude tvořeno dobré právo“; in: Teorie práva, Dobrá Voda u Pelhřimova 2000.

⁵ Srv. Tomáš Aquinský, S.Th. I–II, qu. 90 art. 4.

kanonických) z těchto norem vyplývají a jež mají své právní (ovšem i mimoprávní) předpoklady. Které jistoty to jsou? Jejich výčet není v teorii práva ustálen. Obvykle bývají vztahovány k šetření i ochraně subjektivních práv a ke standardní a přísně zákonné aplikaci práva v zákonem předvídaném postupu. Konkrétně lze mluvit:

- 1) o jistotě, že se každý domůže svých práv, že veřejná moc bude těchto práv (včetně tzv. práv nabytých) šetřit a že poskytne ochranu neprávem ohroženým subjektivním právům;
- 2) o jistotě, že v podobné věci bude veřejnou mocí rozhodnuto podobně a v různé věci různě;
- 3) o jistotě, že veřejná moc postihne delikventa za porušení právní povinnosti jen předvídanou (a žádnou jinou) sankcí, a naproti tomu že nikdo nebude sankcí postižen, kdo právní povinnost neporušil;
- 4) o jistotě, že o věci bude rozhodovat pouze orgán veřejné moci zákonem k tomu zmocněný a že tak bude činit v právem předvídaném procesu.

Jak vyplývá z tohoto demonstrativního výčtu, z něž bude vycházet i členění následujícího textu, týká se právní jistota zejm. oblasti aplikace práva. Pokud jde o tvorbu práva, právní jistota předpokládá zejm. zákonnost normotvorby, potřebnou míru stability práva a respektování zásadní nepřípustnosti zpětné účinnosti právních norem. Obojí – tvorba i aplikace práva – spolu tak těsně souvisejí, že v následujícím textu bude promiscue řeč o předpokladech právní jistoty jak *de lege lata*, tak *de lege applicanda*.

I. Ochrana subjektivních práv

Na tomto místě jde jednak o jistotu, že veřejná církevní moc bude šetřit subjektivních práv křesťanů, vyplývajících pro ně z právního řádu církve, jednak že těmto křesťanům poskytne v rámci své pravomoci účinnou pomoc v případech, kdy realizace těchto práv bude protiprávně ohrožována.

Přirozeným a samozřejmým předpokladem takové jistoty je, že každý má možnost tato svá práva znát. To mu usnadňuje nyní platný Kodex kanonického práva, který tato „ústavní“ práva křesťanů kodifikoval ve své druhé knize, a to tak, že nejprve stanoví práva a povinnosti všech křesťanů (kán. 208–223), pak laiků (kán. 224–231) a konečně duchovních (kán. 273–289)⁶. To je nesporný pokrok oproti piánsko-benediktinskému kodexu, kde takovýto katalog práv (a výsad) existuje

⁶ Odděleně jsou upravena práva a povinnosti řeholních křesťanů (kán. 66–672).

pouze pro duchovní a řeholníky⁷, nikoli pro laiky, kteří nejsou řeholníky, třebaže to vůbec neznamená, že by za tehdejší právní úpravy byli laici v církvi zcela bezprávními. Podle kán. 223 § 2 CIC/1983 přísluší pastýřům církve, a to právě s ohledem na „*bonum commune*“, výkon práv náležejících křesťanům upravit⁸.

Katalog práv křesťanů v kodexu (na rozdíl od katalogu povinností) nelze považovat za normu s taxativním výčtem: nejen občan ve společnosti, nýbrž i křesťan v církvi je oprávněn chovat se jakýmkoli způsobem, který mu právo nezakazuje. Tzv. princip legální licence, který je součástí i českého ústavního práva, že totiž „každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá“⁹, sice v kanonickém právu nedošel písemné fixace, nicméně je třeba mít za to, že mlčení zákona vyústí právě v onu zásadu, že právem je dovoleno vše, co jím není zakázáno. To přirozeně neznamená, že by jakékoli chování, které zrovna není *contra legem*, muselo být žádoucí (třebaže tomu tak většinou bude), ale znamená to, že křesťan nemůže být *cestou práva* postižen za jednání, které tomuto právu neodporuje (viz i princip „*nullum crimen...*“, o němž bude ještě řeč). Vždyť *každý* člověk (nejen křesťan) by se ve svém chování měl řídit svým svědomím a *každý* člověk (nejen křesťan) by měl vedle norem práva respektovat i normy morálky, na které kanonické právo (zpravidla ve spojení s články víry) blanketně odkazuje. Tato otázka však patří spíše do oblasti právní filosofie a etiky než do teorie kanonického práva. Jde o problém, který lze výstižně (ač jistě ne přesně) spolu s Georgem Jelinekem označit slovy „právo jako minimum morálky“¹⁰.

Specifickou otázkou v oblasti šetření práv veřejnou mocí církve představují tzv. nabytá práva (*iura quaesita*). Tato problematika souvisí se zásadní nepřipustností retroaktivity právních norem, o níž bude ještě řeč, a – stručně řečeno – znamená, že nikdo nemůže dodatečně, tj. pozdějším právním předpisem, jaksí se zpětnou platností, pozbytý práva, jichž kdysi v souladu s právem nabyt. V kanonickém právu půjde asi zejm. o práva nabytá „*per legem privatam*“, tj. na základě privilegia¹¹. Kanonické právo tento princip zachování nabytých práv deklaruje zpravidla při zásadní změně právních předpisů, jmenovitě v preliminárních kánonech obou platných kodexů: „Nedotčena zůstávají nabytá práva...“¹². Privilegia sice mohou být

⁷ Kán. 118–123; 613–625 CIC/1917.

⁸ Nikoli také omezit, jak na tomto místě navrhoval nakonec odmítnutý Základní zákon církve – *Lex Ecclesiae fundamentalis* („... moderari vel legibus... restringere“).

⁹ Čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, vyhlášené jako usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb.

¹⁰ G. Jelinek, *Recht, Unrecht und Strafe*, Vídeň 1878, str. 42.

¹¹ Srv. už *reguli iuris* č. 16 in *Sexto Bonifáce VIII.*: „Decet concessum a Principe beneficium esse mansurum“.

¹² Kán. 4 CIC/1917; stejně tak kán. 4 CIC/1983.

novou právní úpravou výslovně revokována¹³, ale zásadně *ex nunc*. Tak např. měla-li některá významná kapitula kanovníků do roku 1968 pro své členy právo pontifikálií, bylo toto privilegium (a to i kdyby bylo uděleno „*specialissima mentione*“) odvoláno zákonem¹⁴, avšak těm, kteří pontifikálií do té doby legitimně užívali, toto právo odňato nebylo.

Jednou z hlavních právních garancí šetření práv křesťanů ze strany veřejné moci církve je hierarchický rekurz, nově zakotvený v platném kodexu¹⁵. Je ovšem evidentní, že profilující zárukou respektování práv křesťanů ze strany pastýřů církve je jejich právní citění, resp. úroveň právního vědomí a citlivého svědomí křesťanů té které místní církve.

Platný kodex v kán. 221 § 1 nově garantuje křesťanům soudní *ochranu* práv, která mají v církvi. Třebaže tohoto oprávnění není alespoň u nás zatím využíváno, lze si dobře představit, že se někdo u církevního soudu bude domáhat např. ochrany svého práva na dobrou pověst, které mu přiznává kán. 220.

II.

Předvídatelnost aplikace práva

Významnou komponentou právní jistoty křesťana je možnost do určité míry předvídat rozhodnutí orgánu veřejné církevní (a to zvl. soudní) moci, tj. možnost spoléhat se na to, že v podobné věci církevní soud rozhodne stejně a v různé věci různě. Holmes ve své predikční teorii práva dokonce ztotožňuje právo s předvídatelností jeho aplikace soudy¹⁶. Jak výstižně konstatuje V. Knapp, „těžiště právní jistoty... je u vztahu tvorby a aplikace práva. Tu ovšem je dána i antinomie právní jistoty, která spočívá v tom, že právní norma je per definitionem obecná a je vždy aplikována na konkrétní případ, ale sama nemůže předvídat všechnu různost konkrétních případů, na něž bude aplikována. Paradoxně vyjádřeno to znamená, že právní jistota implikuje i jistou míru právní nejistoty...“¹⁷. Tuto míru právní nejistoty snižují různé prostředky kanonického práva, mezi něž lze řadit:

- a) pravidla interpretace zákonů, obsažená v kán. 17 a 18 CIC ;

¹³ Ibid.

¹⁴ MP Pavla VI. Pontificalia insignia z 21. 6. 1968, AAS 60/1968/374–377.

¹⁵ Kán. 1732–1739 CIC/1983.

¹⁶ „Právo je podle mne predikcí toho, co ve skutečnosti soudy udělají, a nic víc“ (The Path of Law, in: Harvard Law Review 10 (1987), str. 457n)

¹⁷ V. Knapp, Teorie práva, Praha 1995, str. 206.

¹⁸ Dodnes „živé“ jsou některé z 88 regulí iuris, zařazených za Liber Sextus Bonifáce VIII. z r.

- b) pravidla pro doplnění mezery v právu (tj. pro použití *analogie legis* a *analogie iuris*), obsažená v kán. 19; významné je zde zejm. použití právních principů¹⁸;
- c) právní domněnky a právní fikce;
- d) judikaturu Římské roty v manželských záležitostech;
- e) odbornou kanonickou literaturu a renomované komentáře zejm. ke Kodexu kanonického práva.

Předpokladem této výšece právní jistoty je *seznatelnost* právních norem v širším smyslu; pod ni je podřaditelná:

a) Obecná *dostupnost* právních předpisů, a to navzdory tomu, že v sekulárním právu obecně platný princip „*ignorantia iuris non excusat*“ má v kanonickém právu jen omezenou platnost¹⁹. „Není porušením právní jistoty, bude-li občan postižen sankcí za porušení právní normy, kterou neznal. Bylo by však hrubým porušením právní jistoty, kdyby byl občan postižen sankcí za porušení právní normy, kterou nemohl znát, poněvadž mu nebylo umožněno, aby se s jejím obsahem seznámil“²⁰. To platí – *mutatis mutandis* – nejen o občanovi ve státě, ale i o křesťanovi v církvi. Dostupnost církevních zákonů (a obdobně obecně závazných nařízení a obecných prováděcích předpisů)²¹ je ošetřena publikační normou kán. 8 CIC, třebaže v případě oficiálního věstníku Apoštolského stolce *Acta Apostolicae Sedis* je tato dostupnost pro běžného věřícího spíše teoretická. Ale je tu. Pomoci může i internet.

Problém je u normativních instrukcí, zvláště těch, které v AAS nejsou publikovány. Konkrétně mám na mysli důležitou a v oblasti aplikace práva vysoce frekventovanou instrukci Kongregace pro nauku víry ze 6. 12. 1973 „*pro solutione matrimonii in favorem fidei*“ s navazujícími procesními normami. Tato instrukce, dnes nahrazená normami téže kongregace z 30. 4. 2001²², nebyla nikdy v AAS uveřejněna a ani některé učebnice kanonického práva se o ní nezmiňují²³. Jisté není nutné a ani prospěšné, aby s jejím obsahem byli seznamováni snoubenci již při přípravě na manželství, nicméně znát by ji měli (či spíše: měli by mít možnost

1298 (jejich český překlad in: A. Hrdina, Texty ke studiu kanonického práva, Plzeň 1998, str. 142–152). Přehled vybraných latinských právních principů, užívaných dodnes v právní literatuře, obsahuje Gerlochova Teorie práva (viz pozn. 3), str. 210).

¹⁹ K tomu např. S. Balík, A. Hrdina, Kanonické právo (dějiny, teorie, obecná část), Plzeň 1997, str. 84n.

²⁰ V. Knapp, op. cit. sub 17, str. 207.

²¹ Srv. kán. 29 a 31 § 2 CIC/1983.

²² Normae de conficiendo processu pro solutione vinculi matrimonialis in favorem fidei, Vatikán 2001; v době, kdy je tento článek psán (říjen 2001) ani tyto normy nebyly, pokud vím, v AAS publikovány.

²³ Její text přináší X. Ochoa, Leges Ecclesiasticae post Codicem iuris canonici editae, vol. V (1973–1978), Řím 1980, str. 6702nn.

²⁴ L. L. Fuller, Morálka práva, Praha 1998, str. 38.

znát ji) alespoň všichni duchovní správci. Jinak se uvedené dikasterium podobá Fullerovu králi Rexi, který sice sepsal kodex, jímž se bude napříště při rozhodování jednotlivých případů řídit, avšak oznámil poddaným, že obsah tohoto kodexu zůstane prozatím státním tajemstvím, které bude znát pouze on a jeho písař²⁴.

Právní jistotě také prospívá, jsou-li dostupné nejen normy hmotného práva, nýbrž i pravidla postupu, jímž jsou tyto hmotněprávní normy orgány veřejné moci aplikovány. V kanonickém právu je tomu tak vlastně jen v případě řízení soudního; v oblasti práva administrativního jde (při absenci obdobného právního předpisu, jako je náš správní řád) o *pium desiderium*.

b) *Jasnost a srozumitelnost* právních norem. Přirozeně nejde o utopii z dob revolučního socialistického práva, jež prý bude tak jasné, aby mu beze zbytku rozuměl každý dělník a rolník (to není možné), ale ani o útok na přiměřenou míru obecnosti právních norem (což by zase nebylo moudré), nýbrž o požadavek, aby se při interpretaci právních norem zásadně vystačilo s jazykovým (resp. jazykově-logickým) výkladem, a to zpravidla adekvátním, není-li právem samým předepsán výklad koarktivní či naopak extenzivní. Čím častěji je třeba sahat k pomocným výkladovým metodám (k výkladu historickému, teleologickému apod.), tím horší práci zákonodárce odvedl. Odstrašujícím příkladem v současném kodexu jsou např. některé (naštěstí nulově frekvencované) normy upravující výkon rozhodnutí, jmenovitě kánony 1651, 1653 a 1642 § 2 (kdo je vlastně kompetentní k nařízení výkonu rozhodnutí? na základě jaké žaloby, když ve věci je již pravomocně rozhodnuto? apod.).

c) *Nepřípustnost zpětné účinnosti* právních norem, tj. jejich retroaktivity či retrospekce²⁵. Ze strany zákonodárce jde tedy v případě retroaktivní normy o právní fikci, že určitá norma byla účinná v době, kdy ještě neexistovala. Zpětná účinnost právní normy s sebou přináší právní nejistotu, protože adresát této normy ji v době svého jednání nemohl znát, a proto se ani nemohl řídit její dispozicí. Retroaktivita právních norem představuje dodnes diskutovaný právně filosofický a právně politický problém. Zde budiž pouze řečeno, že v civilizovaném právním řádu je pro ni jen nemnoho místa. Běžně existuje v trestním právu *in favorem* pachatele, kdy se jeho jednání posuzuje v trestním řízení podle té hmotněprávní úpravy, která je pro něj aktuálně výhodnější, tj. ne vždy nutně podle normy, která platila v době deliktního jednání (tak i CIC v kán. 1313). Rovněž ve spíše výjimečných situacích lze učinit průlom do zásadní prospektivnosti normy vydáním jakéhosi „sanačního zákona“, který operativním způsobem napravuje určitý právně nežádoucí stav; lze si např. představit novelu kodexu, která by *ex nunc* zrušovala manželskou překáž-

²⁵ Zde mám na mysli pouze pravou retroaktivitu; k tzv. nepravé zpětné účinnosti normy viz např. A. Gerloch, *op. cit.* sub 4), str. 61n.

ku *disparitatis cultus*, a přitom by ex tunc prohlásila za platná všechna ještě existující manželství, která byla uzavřena navzdory této překážce, tedy – tunc – neplatně.

Sám Kodex kanonického práva v § 9 výslovně stanoví, že zákony jsou účinné do budoucnosti, nikoliv do minulosti, kromě případu, kdy výslovně upravují věci minulé. To je poněkud problematická formulace, protože zákony (a přirozeně i ostatní normativní právní akty) prostě **nemohou** tyto minulé poměry upravovat, tj. nemohou *stanovit*, že něco mělo být, nýbrž mohou pouze *ředit*, že tomu tak bylo. Rovněž málo přesvědčivě působí kán. 16 § 2, který připouští retroaktivitu legálního (autentického) výkladu slov zákona, která jsou „*in se certa*“, tj. nevzbuzují pochybnost. Vždyť je-li nějaká norma objektivně jasná, nevyžaduje žádného nestandardního výkladu, tím méně výkladu legálního, který je skrytým legislativním aktem.

V souvislosti s předvídatelností aplikace práva je konečně třeba zmínit důležitý instrument právní jistoty, jímž je *právní moc* rozhodnutí. Jestliže předvídatelnost aktů aplikace práva spočívá, jak bylo řečeno, v jistotě, že v *podobné* věci bude rozhodnuto podobně a v různé věci různě, pak právní moc představuje jistotu, že v *téže* věci nebude v budoucnosti rozhodnuto jinak.

Kodex kanonického práva přiznává v kán. 1641 tuto právní moc pouze rozsudkům, tj. *soudním* aktům aplikace kanonického práva, a to ještě v omezeném rozsahu. Podle kán. 1642 § 1 totiž nikdy nenabývají právní moci tzv. statusová rozhodnutí, tj. rozhodnutí ve věci kanonického stavu osob, a ta představují 99 % rozhodnutí církevních soudů. Zákonodárce zde (protože mnohdy jde o platnost svátostí) favorizuje skutečný (materiální) stav případu na úkor formální právní jistoty věřících. To může být pro křesťany velmi bolestivé, např. v případě vykonatelných rozsudků o neplatnosti manželství, pokud právně nově volná strana skutečně uzavřela další manželství a následně vyjdou najevo nové důkazy ve smyslu kán. 1644 § 1.

V kanonickém právu (na rozdíl od obvyklé sekulárněprávní úpravy)²⁶ nenabývají právní moci rozhodnutí *správní*, tj. rozhodnutí učiněná ve správním řízení; v jejich případech kodex také nemluví „*de re iudicata*“, nýbrž užívá zejm. výrazů „*vis*“ a „*effectus*“. Z toho vyplývá, že správní rozhodnutí jsou zásadně kdykoli revokovatelná autoritou, která je vydala. Avšak nově stanovenou právní úpravou správního odvolání (a jeho případných suspenzivních účinků) se administrativní rozhodnutí, která nebyla napadena hierarchickým rekurem nebo když o rekuru bylo již s konečnou platností rozhodnuto, materiálně blíží pravomocným rozhodnutím.

²⁶ Např. u nás, srv. § 52 odst. 1 správního řádu.

III. Aplikace právních sankcí

Právní jistota křesťana v penální oblasti spočívá v jistotě, že za porušení právní povinnosti může být potrestán jen zákonem stanovenou sankcí. Z toho vyplývá další jistota, že totiž nemůže být potrestán, pokud právní povinnost neporušil. Sám kodex v katalogu povinností a práv všech křesťanů stanoví, že „křesťané mají právo, aby byli stíháni kanonickými tresty jen podle zákona“ (kán. 221 § 3). Jde o zákonné vyjádření zásady „*nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*“, tj. že bude trestána jen delikvence předvídaná zákonem, a to zákonem trestním (*lex poenalis*). Spíše teoretickým průlomem do této zásady je ustanovení kán. 1399, podle nějž mohou být kromě případů v trestních zákonech stanovených postihována i jiná vnější porušení božího nebo kanonického zákona, ovšem za kumulativního splnění podmínek, že 1) závažnost zvláštního porušení vyžaduje trest a 2) že naléhá nutnost předejít nebo napravit pohoršení.

Právní jistotu v této oblasti práva garantuje jednak už zmíněný zákaz retroaktivity trestněprávních norem (leďa by byly ve prospěch pachatele), jednak i zákaz použití analogie v trestním právu, který kodex *expressis verbis* stanoví v kán. 19. Mimo to kán. 18 požaduje, aby se u trestních zákonů používalo restriktivního výkladu („*stricta interpretatio*“).

Tuto jistotu naopak snižuje (ovšem opět ve prospěch pachatele) instituce tzv. fakultativních trestů („*puniri potest*“, viz kán. 1343), stejně jako možnost ukládání tzv. neurčitých trestů („*iusta poena puniatur*“, viz kán. 1349). V tomto posledně jmenovaném případě sice zákonodárce zakazuje soudci uložení „těžších trestů“ (*poenae graviores*), a to zejm. cenzur, pokud to zcela nevyžaduje závažnost případu, bez toho ovšem, že by tyto „těžší tresty“ alespoň nějakým přesnějším způsobem vymezil (jednoznačně se zapovídá pouze uložení trvalých trestů). Zde je ponechán úvaze soudce snad až příliš široký prostor.

Specifickou problematiku v této oblasti právní jistoty představují tresty *latae sententiae*: jen na okraj budiž zmíněno, že věřící do nich může upadnout, aniž by o tom věděl! Okolností vylučující protiprávnost je zde totiž pouze *nezaviněná* (sine culpa) neznalost právní normy (srv. kán. 1323 odst. 2 ve spojení s kán. 1325). Lze si dobře představit situaci, kdy tzv. matriková katolička, s hrubou nedbalostí zanedbávající své náboženské vzdělání, neví (ovšem nikoli bez vlastní viny, nýbrž ex crassa ignorantia), že porušuje zákon, jmenovitě kán. 1398, když jde na potrat – vždyť přece i české právo to povoluje. Upadá do exkomunikace, aniž si toho byla vědoma.

Zákonodárce sice, když pojednává o partikulárních trestních zákonech, zdůvodňuje použití samočinných trestů takovými případy trestných činů, které 1) bud'

mohou způsobit závažnější pohoršení, nebo 2) nemohou být účinně potrestány tresty *ferendae sententiae* (kán. 1318). Proti tomu lze úspěšně namítnout, že právo východních katolických církví se bez trestů *latae sententiae* docela dobře obejde.

IV. Právo na zákonný proces

Při aplikaci práva by mělo platit, že o věci, která je předmětem řízení, bude rozhodovat jen orgán k tomu příslušný, a to postupem v zákoně stanoveným a nestranně. Už z toho vyplývá, že to je zpravidla možné jen při aplikaci práva **soudy**, protože v procesu správním nelze tyto požadavky garantovat: tak např. výkon správní moci je oproti moci soudní široce delegovatelný (viz kán. 135 § 3 versus kán. 137); sám postup, alespoň v první instanci, není dostatečně právně upraven (právní regulace individuálních správních aktů v 1. knize kodexu se týká převážně až finální fáze postupu správního orgánu, tj. vydání rozhodnutí); o nestrannosti rozhodování sotva může být řeč tam, kde orgán výkonné moci (zpravidla ordinář) je „*pars et iudex in eadem causa*“ apod. Problémem specifickým pro právo kanonické (na rozdíl od práva sekulárního) je skutečnost, že hranice řízení soudního a řízení správního nejsou vždy dostatečně vytyčeny. To se projevuje negativně zejm. v řízení trestním. Řeč tedy bude nadále jen o právu věřícího na zákonný proces *soudní*.

Jak už bylo uvedeno v I. kapitole v souvislosti s ochranou subjektivních práv, kodex v kán. 221 § 1 zaručuje křesťanům oprávnění domáhat se svých práv v církvi a hájit je u církevního soudu, a stranám k soudu povolaným (tedy odpůrcům čili žalovaným) § 2 téhož kánonu garantuje oprávnění být souzen „podle práva“ (*servatis iuris praescriptis*), a to s použitím kanonické umírněnosti; ta se však přirozeně uplatní především v řízení trestním.

Aby tedy křesťan mohl mít oprávněně za to, že jeho kauza je projednávána „*servatis iuris praescriptis*“ a že v řízení bude učiněno maximálně zadost spravedlnosti, musí mít jistotu,

- a) že o jeho věci bude rozhodovat jen ten a právě ten orgán, který je k tomu podle zákona kompetentní;
- b) že tento orgán vůbec rozhodne, tj. že vydá rozhodnutí ve věci samé;
- c) že tomuto rozhodnutí bude předcházet zákonem stanovený postup;
- d) že toto rozhodnutí bude nestranné.

Ad a) V kanonickém právu není výslovně formulována naše (česká) ústavní zásada, že totiž „nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci“²⁷. Toto na

²⁷ Čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (viz pozn. č. 9).

první pohled méně srozumitelné ustanovení má zabránit situacím, kdy by o určitých záležitostech rozhodoval *ad hoc* vytvořený zvláštní rozhodčí orgán (jakýsi mimořádný tribunál) namísto soudu podle zákona kompetentního. Účelem normy je tedy deklarace protiústavnosti zvláštního soudu, který by byl takto ustaven. Kanonické právo, které ústavu nezná, řeší věc dostatečně jednak stanovením taxativního výčtu stupňů a druhů soudů (kán. 1417nn), jednak vymezením jejich kompetence (kán. 1404nn), jednak také zásadním zákazem delegace soudní moci (kán. 135 § 3), přičemž tzv. absolutní nepříslušnost soudce (tj. nepříslušnost věcná a instanční) má za následek absolutní neplatnost (*insanabilis nullitas*) rozsudku (kán. 1620 odst. 1). Instituci tzv. delegovaných soudců, kterou znal předchozí kodex²⁸, platné kanonické právo nezná.

Ad b) Má-li justice sloužit spravedlnosti (*iustitia*), není přípustné, aby příslušný soud (soudce) z jakéhokoli důvodu, např. pro nejasnost případu či mezeru v zákoně, odmítl rozhodnout v právně relevantní věci, tj. aby odmítl vydat tzv. meritorní rozhodnutí²⁹. To by znamenalo odepření spravedlnosti (*denegatio iustitiae*). Zákaz odepření spravedlnosti je jednoznačně obsažen v kán. 1608, třebaže způsobem formálně logicky pochybeným: § 1 tohoto kánonu totiž stanoví, že soudce *musí* získat (*requiritur*) k vynesení každého rozsudku jistotu o věci, jíž rozhoduje. To však přirozeně není vždy možné, což zohledňuje § 4 téhož kánonu: Soudce, který *nemohl* tuto jistotu získat, rozhodne, že právo žalobce není průkazné a odpůrce zproští žaloby (tj. zamítne ji), leda by šlo o věc těšící se tzv. přízni práva (*favor iuris*), kdy je třeba rozhodnout v její prospěch. V obojím případě ovšem soudce **musí** vynést rozsudek ve věci samé.

Ad c) Sám římskokanonický proces (i tak jak nalezl své normativní vyjádření v platném kodexu) je odrazem mnohasetletých zkušeností církve z oblasti soudnictví a stal se vzorem moderního světského procesněprávního zákonodárství. Vytváří soudcům potřebné předpoklady pro maximálně spravedlivé rozhodnutí a stranám sporu garantuje účinným způsobem právo na obhajobu. Případné prohřešky soudců proti normám 7. knihy kodexu mohou mít za následek neplatnost rozsudku, jež lze napadnout podáním mimořádného opravného prostředku – tzv. zmateční stížnosti neboli stížnosti na neplatnost rozsudku (*querela nullitatis* podle kán. 1619–1627). K podání této stížnosti jsou legitimovány nejen samy procesní strany, ale také ochránce spravedlnosti (*promotor iustitiae*) ve věcech veřejného zájmu a ve věcech trestních, jejichž projednávání se obligatorně účastní (v manželských záležitostech jeho funkci s určitou modifikací vykonává obhájce manželského svazku – *defensor vinculi*).

²⁸ Kán. 1606n CIC/1917.

²⁹ V oblasti sekulárního práva tuto zásadu poprvé právně zakotvil čl. 4 Napoleonova Code

Ad d) Nestrannost v řízení je právně umožněna nadřazeným postavením soudu nad oběma stranami, které si jsou v řízení *před soudem* rovné. To platí jak v řízeních ovládaných principem dispozitivity, tak i v řízení trestním, kde i ochránce spravedlnosti, zastupující ordináře, má jen postavení procesní strany. Lze jen litovat, že tato morální jistota nestranného rozhodnutí právě ve věcech trestních, tedy nad míru citlivých, je prolomena ustanovením kán. 1342, který dává ordinářům široké možnosti ukládání trestů v řízení *správním* (prakticky jen s výjimkou trestu propuštění z duchovního stavu).

Zákonem požadovaná „*iusta causa*“ se přitom vždycky nalezne. Na tomto místě odkazují na svá předchozí pojednání o *správním trestání*³⁰ a jeho nadužívání, které přináší prvoinstančně odsouzenému jedinou „jistotu“: že totiž v odvolacím řízení před kongregací pro klérus bude úspěšný spíše výjimečně, a soudil-li ho navíc jako ordinář významný prelát (snad dokonce kardinál), pak prakticky nikdy. To je sice pochopitelné, ale z hlediska právní jistoty málo žádoucí.

Tak, jak je to v soudním řízení obvyklé, i kanonický proces zná možnost vyloučení soudce pro podjatost, a to jak u soudů první a druhé instance³¹, tak u samotné Římské roty³². I to je jedním z instrumentů právní jistoty, garantujících nestrannost soudního rozhodnutí.

Závěrem

Je-li právní jistota, jak bylo řečeno na počátku, jedním z atributů právního státu, není důvod pochybovat o tom, že je i jedním z atributů „právní církve“. Zde přirozeně nemám na mysli církev zlegalizovanou, zahlcenou kánony a paragrafy, příkazy a zákazy, dekrety a rozsudky. Nicméně: tam, kde veřejná moc (zde církevní) stanoví v předepsaném postupu obecně závazná pravidla chování a sama sankcionuje jejich dodržování, tam se jedná o skutečné právo v objektivním smyslu. A jako každé právo, i toto může být dobré nebo špatné, poskytovat svým adresátům potřebnou míru právní jistoty nebo být zdrojem právní nejistoty, jako tomu bylo ve smutně proslulých inkvizičních procesech. Tedy mám na mysli církev, která tvoří dobré právo, a také ho ctí. Vždyť konečně spravedlnost a právo jsou dokonce pilíři Božího trůnu (srv. Ž 89,15).

V současné době lze sotva odhadnout, zda v dohledné době dojde k novelizaci Kodexu kanonického práva, která by míru entropie v oblasti právní jistoty minimalizovala. Existuje však i partikulární legislativa, nehledě k široké oblasti aplikace

Civile z r. 1804.

³⁰ A. Hrdina, Kanonické právo (zvláštní část), Plzeň 1996, str. 120 n; též op. supra cit. sub 1), str. 86n.

³¹ Kán. 1449–1451 CIC.

kanonického práva. Zde všude existuje dostatečný prostor pro úsilí, aby křesťan v církvi mohl cítit také právní jistotu.

Resumé

Autor se zabývá problémem tzv. právní jistoty křesťana v katolické církvi, zejm. pokud jde o ochranu jeho subjektivních práv (I.), předvídatelnost aplikace práva (II.) a aplikaci právních sankcí (III.). Konečně pojednává o právu křesťana na zákonný proces v katolické církvi (IV.).

Abstract

The Legal Guarantees of the Christians in the Catholic Church

The author focuses on the problematic of legal guarantees of individuals in the Catholic Church, especially protection of their rights (I), foreseeing of law application (II), and application of sanctions (III). Finally, the author deals with the right to legal process (IV).

Zusammenfassung

Die Rechtssicherheit des Christen in der katholischen Kirche

Autor befasst sich mit Problem der sog. Rechtssicherheit des Christen in der katholischen Kirche, besonders was den Schutz seiner subjektiven Rechte (I.), die Voraussichtbarkeit der Rechtsapplikation (II.) und die Applikation von Rechtssanktionen (III.) betrifft. Schliesslich behandelt er das Recht auf gesetzlichen Prozess in der katholischen Kirche (IV.).

Riassunto

Le garanzie di diritto del cristiano nella Chiesa Cattolica

L'autore si occupa del problema di cosiddetta posizione garantita (certezza nei diritti) del cristiano nella Chiesa Cattolica, particolarmente per quanto riguarda la protezione di suoi diritti soggettivi (I.I) la prevedibilità dell'applicazione di diritto (II.) e l'applicazione delle sanzioni (III.). Alla fine parla sul diritto del cristiano al processo legale nella Chiesa Cattolica. (IV.)

O autorovi

Doc. JUDr. Ignác Antonín Hrdina, OPraem; nar. 6. 3. 1953. V roce 1970 byl tajně přijat do strahovské kanonie řádu premonstrátů; v letech 1972–1975 studoval teologii na Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě v Litoměřicích. V roce 1977 byl v Krakově vysvěcen na kněze. V letech 1982–1987 vystudoval práva na Právnické fakultě UK v Praze, kde v roce 1988 získal titul doktora práv. Od roku 1990 působí jako farář v Praze na Strahově. V roce 1991 byl jmenován provizorem strahovského kláštera. Od roku 1995 přednášel civilní právo na teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, od roku 1996 působí jako učitel kanonického práva na Právnické fakultě Západočeské univerzity v Plzni.

Docent JUDr. Ignác Antonín Hrdina, OPraem, was born in 1953. In 1970 he joined the Premonstratensian Order of the Strahov Abbey. In 1972–1975 he was studying theology at the Cyril-Methodius Faculty of Theology in Litoměřice. In 1977 he was ordained in Krakow. In 1982–1987 he was studying law at the Faculty of Law of Charles University in Prague. In 1988 he was given the degree of Doctor of Law. Since 1990 he has worked as a parson in Strahov, Prague. In 1991 he was appointed as the provisor of the Strahov abbey. From 1995 he gave lectures on civil law at the Faculty of Theology of the South Bohemian University in České Budějovice. Since 1996 he has acted as lector of canon law at the Faculty of Law of the West Bohemian university in Plzeň.

Doz. JUDr. Ignác Antonín Hrdina, Opraem; geb. 6. 3. 1953. 1970 wurde er in die Kanonie des Prämonstratenserordens in Prag-Strahov geheim aufgenommen. Seit 1972 bis 1975 studierte er Theologie an der Cyrillomethodischen Theologischen Fakultät in Leitmeritz. 1977 Priesterweihe in Krakau. In den Jahren 1982-1987 absolvierte er die Juristische Fakultät in Prag. 1988 Erwerb des Dokortitels. Seit 1990 wirkt er als Pfarrer in Prag-Strahov. 1991 wurde er zum Provosor des Klosters Strahov genannt. Ab 1995 hielt er die Vorlesungen im Zivilrecht an der Theologischen Fakultät der Südböhmischen Universität (Jihoceska universita) in Budweis, seit 1996 unterrichtet er das kanonische Recht an der Juristischen Fakultät der Westböhmischen Universität (Zapadoceska universita) in Pilsen.

Doc. JUDr. Ignác Antonín Hrdina, OPraem; nato il 6. 3. 1953. Nel 1970 è stato assunto clandestinamente nella canonia premosnstratence, fra 1972–1975 studiava teologia nella Facoltà Teologica dei SS. Cirillo e Metodio a Litoměřice. Nel 1977 è stato ordinato sacerdote a Cracovia. Fra 1982–1987 studiava diritto nella Facoltà di Giurisprudenza della Università di Carlo, dalla quale

s'è laureato dottore nel 1988. Dal 1990 svolge la funzione di parroco a Praga-Strahov. Nel 1991 è stato nominato provvisore del monastero di Strahov. Dal 1995 teneva le lezioni sul Diritto Civile nella Facoltà Teologica della Boemia Meridionale a České Budějovice, dal 1996 è insegnante del diritto delle Chiese nella Facoltà di Giurisprudenza della Università della Boemia dell'Ovest a Plzeň.

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci E. Dudová a Z. Duda proti České republice

*The Decision of the European Court for Human Rights on the Case “E. Dudová
and Z. Duda against the Czech Republic”*

*Der Entscheid des Europäischen Gerichtes für Menschenrechte im Falle E. Dudová
und Z. Duda vs. Tschechische Republik*

*La decisione della Corte Europea per i Diritti dell’Uomo nella causa
E e Z. Duda c/a Rep. Ceca*

**RADA EVROPY
EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
TŘETÍSEKCE
ROZHODNUTÍ
O PŘIJATELNOSTI
stížnosti č. 40224/98**

podané Evou DUDOVOU & Zdeňkem DUDOU
proti České republice¹

Evropský soud pro lidská práva (třetí sekce), zasedající dne 30. ledna 2001 v senátu
ve složení

J.-P. COSTA, *předseda*,
L. LOUCAIDES,
P. KURIS,
F. TULKENS,
K. JUNGWIERT,
H. S. GREVE,
M. UGREKHELIDZE, *soudci*,
a S. DOLLÉ, *zapisovatelka sekce*,

¹ http://hudoc.echr.coe.int/Hudoc2doc2/HFDEC/200102/40224di.chb3_30012001f.doc

po shlednutí výše zmíněné stížnosti podané u Evropské komise pro lidská práva dne 22. srpna 1997 a zapsané 13. března 1998,

po shlednutí článku 5 § 2 Protokolu č. 11 k Úmluvě, který přenesl na Soud pravomoc pro přezkoumání stížnosti,

po jejich zvážení, vydává následující rozhodnutí:

Stěžovatelé jsou českými státními příslušníky, kteří se narodili v roce 1954 a 1958 a kteří mají bydliště v Praze. Před Soudem jsou zastoupeni panem Petrem Kasáčkem, advokátem v Praze.

A. Okolnosti případu

Skutkové okolnosti případu, tak jak byly předneseny stěžovateli, by se daly shrnout následovně.

Od 1. února 1993 vykonávali stěžovatelé povolání duchovních v Církvi československé husitské (« Církev ») v Křemži a Českých Budějovicích – Rožnově. Jejich služební poměr k Církvi byl založen na dvou jmenovacích dekretech diecézní rady v Plzni z 28. ledna 1993. Diecézní rada jim rovněž vyplácela jejich mzdu.

Ve dnech 21. června a 1. července 1993 žádali stěžovatelé o přerušení jejich církevní služby s uvedením toho, že pracovní vztahy s jejich kolegy nejsou uspokojivé. Dvěma rozhodnutími z 20. července diecézní rada konstatovala, že stěžovatelé dne 22. června 1993 opustili svůj služební byt a že od té doby neplnili své církevní poslání. Rada rovněž informovala stěžovatele, že nemůže kladně odpovědět na jejich žádost o přerušení církevní služby. Mimo jiné proto, že organizační řád Církve nedovoluje takovéto přerušení, skončil jejich služební poměr dnem oznámení těchto rozhodnutí.

Dne 17. ledna 1994 stěžovatelé zahájili občanskoprávní soudní řízení proti biskupovi diecéze Církve československé husitské v Plzni. Požadovali v něm, aby ukončení jejich služebního poměru, které bylo konstатовáno v rozhodnutí z 20. července 1993, bylo prohlášeno za neplatné *ex tunc* a aby jim byla vyplacena částka 37 380 Kč a 35 980 Kč z důvodu ušlé mzdy.

Rozsudkem ze dne 8. září 1994 Okresní soud Plzeň-město žalobu stěžovatelů zamítl. Zejména zdůraznil, že stěžovatelé nebyli ve služebním poměru s biskupem, který nemohl být stranou řízení.

Rozsudkem ze dne 28. března 1995 zrušil Krajský soud v Plzni rozsudek okresního soudu a řízení zastavil. Soud mimo jiné zdůraznil:

«Předmětem řízení, tak jak byl stěžovateli formulován, byla otázka, zda-li byl jejich služební poměr jako duchovních Církve československé husitské platně zrušen. Podle

² pozn. překladatele: Správně má být usnesení České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky. SKUTKOVÝ ZÁKLAD

§ 7 občanského soudního řádu soudy v občanskoprávním řízení projednávají a rozhodují věci, které vyplývají z občanskoprávních, pracovních, rodinných, družstevních, jakož i z obchodních vztahů, pokud je podle zákona neprojednávají a nerozhodují o nich jiné orgány. (...) Následkem toho jsou spory mezi duchovním a církví vyňaty z pravomoci soudů, což je mimo jiné zdůrazněno v zákoně o svobodě náboženské víry a postavení církvi a náboženských společností (zákon č. 308/1991 Sb.). Podle § 5 odst. 2 tohoto zákona církev a náboženské společnosti spravují své záležitosti, zejména ustavují své orgány, duchovní a instituce nezávisle na státních orgánech. Podle § 7 osoby vykonávající duchovenskou činnost ji vykonávají z pověření církvi a náboženských společností, které posuzují jejich způsobilost k výkonu takovéto činnosti (...).

Za těchto okolností je zřejmé, že rozhodnutí soudů o existenci služebního poměru mezi duchovním a církví by zakládalo nepřípustný zásah do vnitřní autonomie církve a její rozhodovací nezávislosti. Takovýto zásah by byl v rozporu s ústavním zákonem č. 23/1993 Sb. o Listině základních práv a svobod², která ve svém článku 16 odst. 2 stanoví (...), že církev a náboženské společnosti spravují své záležitosti, zejména ustavují své orgány a duchovní nezávisle na státních orgánech. Soudy rovněž nemohou přezkoumávat (věc navrhovatelů) vzhledem k části V. občanského soudního řádu týkající se správního soudnictví (...), neboť jejich pravomoc se vztahuje pouze na rozhodnutí orgánů veřejné správy jako protikladu k soukromé sféře, do níž spadá vnitřní správa církvi.

Odvolací soud tedy konstatoval, že věc navrhovatelů nenáleží do pravomoci soudů. V důsledku toho soud (...) zrušil rozsudek soudu prvního stupně a zastavil řízení. Současně předal spis příslušnému orgánu. Ve skutečnosti v souladu s článkem 34 organizačního řádu Církve československé husitské se služební poměr duchovního k Církvi zrušuje propuštěním ze služebního poměru Ústřední radou, která je (...) povolána k rozhodování v této záležitosti.»

Dne 11. dubna 1995 podali stěžovatelé žalobu u Obvodního soudu pro Prahu 6 proti Ústřední radě Církve československé husitské, ve které požadovali, aby jí soud nařídil právoplatně zrušit služební poměr stěžovatelů a vydat jim jejich zápočtové listy. Namítali, že jejich žádost o přerušování služebního poměru ze dne 23. června 1993 nebyla posouzena Ústřední radou, zatímco diecézní rada v Plzni na ni odpověděla zrušením služebního poměru, což stěžovatelé považují za porušení článku 34a organizačního řádu, neboť diecézní radě nepřísluší činit takové rozhodnutí. Stěžovatelé rovněž požadovali, aby jim byla vyplacena náhrada škody odpovídající jejich ušlým mzdám.

Dne 11. května 1995 doplnili stěžovatelé svou žalobu o požadavek, aby obvodní soud prohlásil zrušení služebního poměru ze dne 20. července 1993 za akt neplatný *ex tunc*.

Dne 8. ledna 1996 Obvodní soud pro Prahu 6 zastavil řízení a postoupil spor Ústřední radě Církve. Soud zejména zdůraznil :

«Podle článku 33 organizačního řádu Církve československé husitské začíná služební poměr duchovního jakožto zaměstnance Církve jeho přijetím Ústřední radou. Služební vztah vzniká nástupem na služební místo u organizačních jednotek Církve (...). Organizační jednotky (...) jsou – vzhledem k duchovním – v postavení zaměstnavatele. Podle článku 34 může být služební poměr mezi duchovním a Církví husitskou ukončen propuštěním duchovního ze služeb Církve, ztrátou způsobilosti k výkonu duchovenské služby, přijetím rezignace, odchodem do důchodu, opuštěním církve a smrtí.

Podle těchto ustanovení není pochyb o tom, že služební poměr duchovních k Církvi se řídí výlučně organizačním řádem Církve a nikoli zákoníkem práce. (...) Podle § 65 (zákoníku práce) pracovní poměr založený volbou nebo jmenováním vzniká dnem, který byl stanoven k nástupu do funkce. Jedná se tedy o pracovní poměr, který byl založen na základě volby nebo jmenování. Podle ustanovení organizačního řádu, jakož i zákona č. 308/1991 Sb., služební poměr duchovních nezačíná žádným ze způsobů, které jsou určeny v § 65 zákoníku práce (...). Duchovní jsou přijímáni do služby v Církvi interním aktem orgánu, který je v souladu s organizačním řádem příslušný k přijímání fyzických osob do církevní služby. Zasahování ze strany státu by představovalo omezení církevních pravomocí v situaci, kdy je svoboda náboženství zaručena (...). Soudní rozhodnutí o trvání služebního poměru duchovního k církvi by bylo nepřipustným zásahem do vnitřní autonomie církve a do její rozhodovací nezávislosti, která je zaručena zákonem č. 23/1991 Sb. o Listině základních práv a svobod, jakož i zákonem č. 308/191 Sb.»

Rozsudkem ze dne 30. dubna 1996 potvrdil Městský soud v Praze rozsudek soudu prvního stupně.

Dne 29. července 1996 podali stěžovatelé ústavní stížnost s uvedením, že rozhodnutí obecných soudů byla porušena jejich práva zaručená články 26 odst. 1 a 3 a 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod. Dokládali rovněž, že Ústřední rada Církve prostřednictvím biskupa v Plzni zrušila služební poměr stěžovatelů s Církví v rozporu s článkem 34 Organizačního řádu. Stěžovatelé se dovolávali toho, že ukončení jejich služebního poměru bylo neplatné a že Ústřední rada Církve měla okamžitě ukončit služební poměr právoplatným způsobem, nahradit stěžovatelům jejich ušlé mzdy a to od 1. července 1993 a vydat jim jejich zápočtové listy.

Dne 26. března 1997 vydal Ústavní soud rozhodnutí, kterým zrušil rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 8. ledna 1996, jakož i rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 30. dubna 1996 v části týkající se zastavení řízení o žádosti stěžovatelů o zaplacení náhrady škody odpovídající jejich ušlým mzdám. Ve zbývajících částech Ústavní soud stížnost stěžovatelů zamítl. Ústavní soud zejména zdůraznil:

«Pokud jde o předmět ústavní stížnosti, zabýval se Ústavní soud nejprve otázkou určení neplatnosti rozvázání služebního poměru a dospěl k závěru shodnému v zásadě

se soudem odvolacím, že podle čl. 16 odst. 2 Listiny základních práv a svobod církve spravují své záležitosti, zejména ustavují své orgány, ustanovují své duchovní a zřizují církevní instituce nezávisle na státních orgánech. Podle § 7 odst. 1 a 2 zákona č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církvi a náboženských společností, osoby vykonávající duchovenskou činnost ji vykonávají z pověření církvi a náboženských společností podle jejich vnitřních předpisů a obecně závazných právních předpisů. (...)

Obecné soudy se tedy správně postavily na stanovisko, že rozhodováním o dalším trvání služebního poměru duchovního k církvi by došlo k nepřijatelnému zásahu do vnitřní autonomie církve a do její samostatné a nezávislé rozhodovací pravomoci v této věci, jak vyplývá z vnitřních předpisů této církve, konkrétně z § 34 Organizačního řádu Církve československé husitské, kde se stanoví, že služební poměr duchovního s uvedenou církvi se rozsvazuje propuštěním ze služeb církve Ústřední radou. (...)

Ve věci mzdy a případně jiných majetkových nároků již nejde o zásah do vnitřní autonomie církve a její rozhodovací pravomoci. Zde již vystupuje do popředí soukromoprávní charakter církve jako právnické osoby, která má či nemá závazky vůči jiným osobám fyzickým či právnickým (...) Podle § 7 občanského soudního řádu soudy projednávají a rozhodují v občanském soudním řízení věci, které vyplývají z občanskoprávních, pracovních a dalších vztahů. Proto v tomto případě musí soudy podle právních podkladů, které od stran vyžadají, posoudit, zda budou postupovat podle občanského zákoníku či podle zákoníku práce (§ 7 odst. 1 zákona č. 308/1991 Sb.) a podle toho rozhodnout o uplatňovaném nároku stěžovatelů, což dosud neučinily.

Pokud tedy obecné soudy zde dospěly k závěru, že v uvedené věci nebyla k řízení dána pravomoc soudů, došlo k porušení základních práv a svobod stěžovatelů podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, podle něhož se může každý stanoveným postupem domáhat svého práva u nezávislého a nestranného soudu, a k porušení čl. 90 Ústavy, podle něhož soudy jsou povolány především k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům. (...)»

Dne 8. ledna 1998 zamítl Obvodní soud pro Prahu 6 žalobu stěžovatelů, ve které požadovali, aby jim Ústřední rada Církve československé husitské zaplatila 423 388 Kč a 407 765 Kč s úroky jako náhradu jejich ušlých mezd.

Dne 16. června 1998 zrušil Městský soud v Praze rozsudek obvodního soudu a vrátil mu věc k novému rozhodnutí.

Rozsudkem ze dne 26. února 1999 rozhodl Obvodní soud pro Prahu 6, že Ústřední rada vyplatí stěžovatelce částku 1 184 800 Kč včetně úroků a stěžovateli částku 1 140 800 Kč včetně úroků, jako náhradu jejich ušlých mezd za období mezi 20. červencem 1993 a 30. dubnem 1995. Soud přiznal právo stěžovatelům v té části, v níž konstatoval, že Církev porušila svůj organizační řád, když ukončila služební poměr se stěžovateli prostřednictvím diecézní rady a ne prostřednictvím Ústřední rady. Soud nicméně zdůraznil, že stěžovatelé mají právo na náhradu škody jen za období

od 20. července 1993 do 30. dubna 1995, neboť po obdržení svých zápočtových listů dne 15. dubna 1995 mohli od tohoto data uzavřít nový pracovní poměr.

Rozsudkem ze dne 24. září 1999 potvrdil Městský soud v Praze rozsudek soudu prvního stupně.

B. Relevantní vnitrostátní právo

Listina základních práv a svobod

Podle článku 3 odstavec 1 Listiny se základní práva a svobody zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.

Článek 9 stanoví, mimo jiné, že nikdo nesmí být podroben nuceným pracím nebo službám. Za nucené práce nebo služby se nepovažují práce ukládané podle zákona osobám ve výkonu trestu odnětí svobody nebo osobám vykonávajícím jiný trest nahrazující trest odnětí svobody, vojenská služba nebo jiná služba stanovená zákonem namísto povinné vojenské služby, služba vyžadovaná na základě zákona v případě živelních pohrom, nehod, nebo jiného nebezpečí, které ohrožuje životy, zdraví nebo značné majetkové hodnoty, nebo jednání uložené zákonem pro ochranu života, zdraví nebo práv druhých.

Podle článku 15 odst. 1 svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena. Každý má právo změnit své náboženství nebo víru anebo být bez náboženského vyznání.

Článek 16 stanoví, že každý má právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu. Církev a náboženské společnosti spravují své záležitosti, zejména ustavují své orgány, ustanovují své duchovní a zřizují řeholní a jiné církevní instituce, nezávisle na státních orgánech. Výkon těchto práv může být omezen zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých.

Podle článku 26 každý má právo na svobodnou volbu povolání a přípravu k němu, jakož i právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost. Nicméně zákon může stanovit podmínky a omezení pro výkon určitých povolání nebo činností. Každý má rovněž právo získávat prostředky pro své životní potřeby prací. Toto právo stát v přiměřeném rozsahu hmotně zajišťuje občanům, kteří jej nemohou bez své viny vykonávat; podmínky stanoví zákon.

Článek 36 stanoví, že každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu. Kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen rozhodnutím orgánu veřejně

správy, může se obrátit na soud, aby přezkoumal zákonnost takového rozhodnutí, nestanoví-li zákon jinak. Z pravomoci soudu však nesmí být vyloučeno přezkoumávání rozhodnutí týkajících se základních práv a svobod podle Listiny. Každý má rovněž právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem. Podmínky a podrobnosti upravuje zákon.

Důvody stížnosti

Stěžovatelé se dovolávají článku 6 odst. 1 Úmluvy a stěžují si na porušení jejich práva na přístup k soudu v tom rozsahu, v jakém se jak obecné soudy, tak Ústavní soud nezabývaly otázkou platnosti ukončení služebního poměru stěžovatelů k Církvi československé husitské.

Stěžovatelé si rovněž stěžují, z hlediska článku 4 odst. 2 Úmluvy, že soudní praxe českých soudů ve věcech týkajících se otázek služebních poměrů uzavřených mezi duchovními a církvemi přisuzuje duchovenské činnosti charakter nucené práce.

Dovolávající se článku 9 Úmluvy, stěžovatelé uvádějí, že byli zbaveni své svobody vykonávat činnost duchovních Církve a následkem toho byli zbaveni svobody projevovat své náboženství společně s jinými bohoslužbou a náboženskými úkony a vyučováním náboženství.

Nakonec si stěžovatelé stěžují, že byli diskriminováni ve srovnání s jinými zaměstnanci, jejichž pracovní poměry se řídí zákoníkem práce a jejichž případné spory s jejich zaměstnavateli spadají do pravomoci národních soudů. V tomto ohledu se dovolávají článku 14 Úmluvy.

Právní posouzení

1. Stěžovatelé se dovolávají článku 6 odst. 1 Úmluvy a stěžují si na porušení jejich práva na přístup k soudu v tom rozsahu, v jakém jak obecné soudy, tak Ústavní soud nerozhodly o otázce platnosti ukončení služebního poměru stěžovatelů k Církvi československé husitské.

Článek 6 odst. 1 stanoví zejména, že :

«Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě projednána (...) soudem (...), který rozhodne (...) o jeho občanských právech nebo závazcích (...)

V předběžném posouzení stížnosti považuje Soud za nutné určit, zda-li byl českým soudům předložen spor, který se zakládal na « právu », o němž je obhajitelným způsobem možno tvrdit, že se jedná o právo vnitrostátní ve smyslu článku 6 odst. 1 Úmluvy.

Soud v tomto ohledu připomíná, že článek 6 odst. 1 nemá za cíl vytvářet nová hmotná práva, která nemají zákonný základ v právním řádu dotyčného státu, ale má poskytovat procedurální ochranu právům obsaženým ve vnitrostátním právu. Článek 6 odst. 1 Úmluvy se vztahuje pouze na «námitky» související s občanskými právy a závazky, které lze obhajitelně považovat za součást vnitrostátního práva; tento článek nezajišťuje sám o sobě občanským právům a závazkům žádný hmotněprávní obsah stanovený v právních řádech smluvních států. Námitky se mohou týkat jak samotné existence práva, tak jeho obsahu nebo způsobů jeho vykonávání. Výsledek řízení musí být bezprostředně rozhodující pro projednávané právo. Soud vždy považoval úzkou spojitost nebo vzdálené souvislosti za nedostačující pro uplatnění článku 6 odst. 1 (viz následující rozsudky: *Le Compte, Van Leuven a De Meyere v. Belgie* z 23. června 1981, série A č. 43, str. 21–22, odst. 47; *W. v. Spojené království* z 8. července 1987, série A č. 121, str. 32 a násl., odst. 73; *Fayed v. Spojené království* z 21. září 1994, série A č. 294-B, str. 45–46, odst. 56; *Masson a Van Zon v. Nizozemí* z 28. září 1995, série A č. 327-A, str. 17, odst. 44; *Balmer-Schafroth a další* výše uvedení, str. 1357, odst. 32; *Le Calvez v. Francie* z 29. července 1998, *Recueil des arrêts et décisions* 1998–V, str. 1899, odst. 56).

Soud konstatuje, že stěžovatelé, kteří vykonávali povolání duchovních Církve československé husitské a kteří byli propuštěni rozhodnutím diecézní rady bez jakéhokoli zasahování orgánů veřejné moci, uplatňovali před českými soudy námitku, že ukončení jejich služebního poměru s Církví bylo neplatné, neboť o něm bylo rozhodnuto neoprávněným orgánem Církve. Stěžovatelé dále žádali náhradu škody, která jim byla způsobena jejich propuštěním a nevydáním jejich zápočtových listů. Soud nicméně připomíná, že jim tato náhrada škody byla přiznána. Je tedy zapotřebí určit, zda-li «právo» na přezkoumání platnosti ukončení služebního poměru duchovního k církvi, kterého se stěžovatelé domáhají, může být oprávněně považováno za právo podle vnitrostátního práva.

Soud poznamenává, že první žaloba stěžovatelů, která směřovala proti arcibiskupovi duchovní správy diecéze Církve československé husitské v Plzni, skončila rozhodnutím Krajského soudu v Plzni o jeho nepříslušnosti, který mimo jiné poukázal na to, že spory mezi duchovním a církví jsou vyňaty z pravomoci civilních soudů. Ve skutečnosti, podle § 5 odst. 2 a § 7 zákona o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností č. 308/1991 Sb., církve a náboženské společnosti spravují své záležitosti nezávisle na státních orgánech a osoby vykonávající duchovenskou činnost ji vykonávají z pověření církví a náboženských společností, které samy posuzují způsobilost osob k výkonu duchovenské činnosti. Krajský soud dospěl k závěru, že rozhodnutí soudů ohledně existence služebního poměru mezi duchovním a církví by založilo nepřípustný zásah do vnitřní autonomie církve, jakož i do její rozhodovací nezávislosti, což by představovalo porušení článku 16 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Druhá žaloba stěžovatelů, která byla vedena tentokrát proti Ústřední radě Církve československé husitské, byla Obvodním soudem pro Prahu 6 rovněž zamítnuta a tento rozsudek byl potvrzen Městským soudem v Praze. Obě tyto soudní instance zejména zdůraznily, že služební poměry duchovních s církví jsou upraveny výlučně organizačním řádem církve a nevznikají stejným způsobem jako pracovní poměr založený volbou nebo jmenováním podle zákoníku práce. Duchovní jsou přijímáni do církevní služby interním aktem vydaným orgánem, který je v souladu s organizačním řádem příslušný k přijímání fyzických osob do církevní služby. Oba tyto soudy konstatovaly v souladu s názorem vyjádřeným v předchozím řízení, že soudní rozhodnutí o pokračování služebního poměru duchovního s církví by představovalo nepřipustný zásah do vnitřní autonomie církve a její rozhodovací nezávislosti, která je zaručena Listinou základních práv a svobod a rovněž zákonem o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností. Ústavní soud tuto úvahu obecných soudů potvrdil.

Za těchto okolností se soud domnívá, že řízení, která byla stěžovateli zahájena, nijak nespočívala na «právu», o kterém by bylo možno oprávněně tvrdit, že je obsaženo v českém právu.

Je pravdou, že jak Obvodní soud pro Prahu 6, tak i Městský soud v Praze při přezkoumávání žádosti stěžovatelů týkající se náhrady škody z důvodu jejich ušlé mzdy konstatovaly, že Církev porušila svůj organizační řád, když služební poměr se stěžovateli ukončila diecézní rada, a nikoliv Ústřední rada. Nicméně toto konstatování nemění nic na nepřislušnosti českých soudů rozhodovat o platnosti či neplatnosti ukončení služebního poměru stěžovatelů jakožto duchovních Církve československé husitské.

Vzhledem k tomu není článek 6 odst. 1 Úmluvy aplikovatelný na projednávané řízení. Z tohoto důvodu musí být tato část stížnosti při použití ustanovení článku 35 odst. 3 a 4 Úmluvy zamítnuta jako neslučitelná *ratione materiae*.

2. Stěžovatelé si rovněž stěžují na to, že rozhodnutí národních soudů představují porušení jejich práva nebýt podrobeni nucené nebo povinné práci ve smyslu článku 4 odst. 2 Úmluvy, jejich práva na svobodu náboženského vyznání zaručeného článkem 9 Úmluvy, jakož i jejich práva nebýt diskriminováni ve smyslu článku 14 Úmluvy.

Soud není oprávněn vyjadřovat se k tomu, zda-li skutečnosti, které stěžovatelé uvádějí, mohou budít zdání, že došlo k porušení těchto ustanovení. Ve skutečnosti, v souladu se zněním článku 35 odst. 1 Úmluvy, « Soud se může věci zabývat až po vyčerpání všech vnitrostátních opravných prostředků podle všeobecně uznávaných pravidel mezinárodního práva ». Podstata pravidla o vyčerpání všech vnitrostátních opravných prostředků spočívá v tom, že před tím, než se stěžovatel obrátí na mezinárodní soud, musí dát odpovědnému státu možnost vyhnout se, odstranit nebo napravit uváděná porušení práv prostřednictvím vnitrostátních

prostředků za použití pramenů práva obsažených v národním zákonodárství za předpokladu, že se jeví jako účinné a dostačující (viz např. rozsudek Cardot v. Francie z 9 března 1991, série A č. 200, str. 19, odst. 36).

Soud poznamenává, že Úmluva tvoří nedílnou součást českého právního řádu a má přednost před zákonem. Mimo jiné zdůrazňuje, že její články 4, 9 a 14 jsou přímo aplikovatelné; stěžovatelé se tedy mohli dovolávat těchto ustanovení před obecnými národními soudy a především také před Ústavním soudem a stěžovat si, že tato ustanovení byla v jejich případě porušena. Stěžovatelé se však nikdy před jednotlivými instancemi národních soudů nedovolávali článků 4, 9 a 14 Úmluvy ani odpovídajících nebo podobných prostředků založených ve vnitrostátním právu, v tomto případě článků 3, 9, 15 a 16 Listiny základních práv a svobod.

Stejně jako před obecnými soudy, tak i před Ústavním soudem se stěžovatelé omezili na prokazování porušení jejich práva na svobodnou volbu povolání, jejich práva obstarávat si prostředky na pokrytí svých potřeb prací, jakož i jejich práva na soudní a právní ochranu, přičemž se výslovně dovolávali článku 26 odst. 1 a 3, jakož i článku 36 odst. 1 a 2 Listiny. V tomto ohledu se projednávaný případ jasně odlišuje od případu Castells v. Španělsko, kde se stěžovatel před Nejvyšším soudem a Ústavním soudem dovolával příslušného článku španělské ústavy (rozsudek z 23. dubna 1992, série A č. 236, str. 20, odst. 31).

Rovněž za předpokladu, že se české soudy mohly, ba dokonce měly z úřední povinnosti zabývat sporem z hlediska jednotlivých ustanovení Úmluvy, toto nijak nezbavuje stěžovatele povinnosti upozorňovat před nimi na tuto mezinárodní smlouvu nebo před nimi vznášet odpovídající nebo podobné námítky a takto obracet jejich pozornost k problému, který jsou odhodláni v případě potřeby předložit k řešení Soudu (viz rozsudek Van Oosterwijck v. Belgie z 6. listopadu 1980, série A č. 40, str. 19, odst. 39).

Za těchto okolností Soud usoudil, že stěžovatel nesplnil podmínku týkající se vyčerpání vnitrostátních opravných prostředků a že tato část jeho stížnosti musí být zamítnuta v souladu s článkem 35 odst. 1 a 4 Úmluvy.

Z těchto důvodů Soud většinou hlasů

prohlašuje stížnost za nepřijatelnou.

S. DOLLÉ
zapisovatelka

J.-P.COSTA
předseda

přeložil Tomáš Zadražil

Obecně závazné nařízení České biskupské konference ve věcech správy církevního majetku (č.j. 780/2001)

The General Decree of the Czech Bishop's Conference on the Administration of Church Property (No. 780/2001)

Die allgemein verbindlichen Verordnungen der Tschechischen Bischoffskonferenz in Sachen der Verwaltung des Kirchengigentumes (Nr. 780/2001)

Il decreto della Conferenza Episcopale Ceca sulla amministrazione dei beni ecclesiastici (780/2001)

Česká biskupská konference na svém 40. plenárním zasedání dne 23. ledna 2001 v Praze rozhodla ve věcech správy církevního majetku následovně:

I. Kompetenční ustanovení

1. Majetek diecéze spravuje pod biskupovým vedením ekonom diecéze podle rozpočtu stanoveného ekonomickou radou diecéze.
2. V závažnějších případech vzhledem k ekonomické situaci diecéze, které posoudí diecézní biskup, je povinen věc projednat se svou ekonomickou radou a sborem konzultorů.

II. Mimořádná správa diecézního majetku

Mimořádnou správou diecézního majetku ve smyslu kán. 1277 CIC, k níž diecézní biskup potřebuje souhlas své ekonomické rady a sboru konzultorů, se rozumí:

- a) Dispoziční úkony s kostelem, farní budovou a případně i s další nemovitostí určenou pro církevní aktivity, bez ohledu na hodnotu.
- b) Jakékoli majetkoprávní úkony v hodnotových hranicích uvedených v článku III. Pod majetkoprávními úkony se rozumí zejména koupě věci, půjčky, dědictví a darování se závazkem, smlouvy o ručení a zástavě, úvěry, prodej věci, výpůjčky.

III. Hranice pro dispozici s církevním majetkem

1. Dolní hranicí pro dispozici s církevním majetkem ve smyslu kán. 1292 §1 CIC je částka 10 milionů Kč.
2. Horní hranicí je částka 40 milionů korun.

IV. Pronájem církevního majetku

Pronájem církevního majetku se ve smyslu kán. 1297 CIC upravuje následovně:

1. Všechny nájemní smlouvy se uzavírají písemně.
2. Je-li pronajímatelem diecéze, uzavírá nájemní smlouvu ordinář, je-li pronajímatelem diecéznímu biskupovi podřízená veřejná právnická osoba, vyžaduje nájemní smlouva k platnosti písemné přivolení ordináře, pronajímatel je povinen nájemce na tuto skutečnost upozornit.
3. Přivolení požadované v odstavci 2) se nevyžaduje: a) u pronájmu nemovitostí, nepřesahuje-li sjednaná doba nájmu jeden rok; b) u pronájmu movitostí, jejichž pořizovací cena nepřesahuje 20 tisíc Kč.

V. Závěrečná ustanovení

1. Článek II. tohoto nařízení zavazuje diecéze na území ČBK. Článek III. zavazuje jak diecéze, tak veřejné právnické osoby církevní podléhající biskupům, ale i ty, které sice nejsou podřízeny diecéznímu biskupovi, pokud nemají stanovami určeného představeného (kan. 1292, § 1 CIC).
2. Toto nařízení podléhá přezkoumání Apoštolským stolcem a účinnosti nabývá po uplynutí jednoho měsíce ode dne vyhlášení v Aktech kurie jednotlivých diecézí.

Poznámka:

Apoštolský stolec dekretem Kongregace pro biskupy z 15. 3. 2001 (Prot. N 735/2000) schválil toto „Obecné závazné nařízení České biskupské konference ve věcech správy cír-

Feliciani, Giorgio:

**La libertà religiosa nel magistero di Giovanni Paolo II. ed altri
altricoli**

Náboženská svoboda v učení Jana Pavla II. a jiné články

The Freedom of Religion in the Doctrine of Jan Paul II. and other articles

Die Religionsfreiheit in der Lehre Johann Pauls II. und andere Artikel

Naše redakce obdržela tři vědecké články profesora Giorgia Felicianiho, profesora kanonického a konfesního práva na univerzitě Sacro Cuore v Miláně, emeritního prezidenta prestižní Consotiatio Internationalis Studio Iuris Canonici Promovendo.

V prvním z nich, nazvaném „*Náboženská svoboda v učení Jana Pavla II.*“, publikovaném v periodiku „*Rivista internazionale dei diritti dell uomo*“, ročník 12, leden–duben 1999, Feliciani zkoumá texty Jana Pavla II., které se dotýkají tématu náboženské svobody, především poselství „L' Eglise catholique“, které papež v roce 1980 adresoval představitelům zemí, jež podepsaly Helsinský závěrečný akt v roce 1975, a různá jiná papežova poselství a projevy. Vysoce aktuální jsou za současné vyostřené situace, kdy se zradikalizovalo teokratické či spíše hierokratické pojetí islámu, citace z papežových poselství pro světový den míru pronesených v roce 1988 a 1991, které Feliciani uvedl do vzájemné souvislosti: papež se ohrazuje proti „diskriminačním a někdy i otevřeně pronásledovatelským opatřením“, která se objevují tam, kde je snaha „identifikovat zákon náboženský a zákon civilní“ (s. 159). Zároveň uvádí papež náboženskou svobodu do kontextu s ostatními právy a svobodami, přičemž ukazuje, že právě ona je vlastně pramenem mnoha dalších svobod a lidských práv: „právo na náboženskou svobodu není pouze jedním z mnoha lidských práv“, nýbrž je „do té míry navázáno na všechny ostatní svobody – zejména na svobodu slova, vyjadřování, sdružování a výchovy vlastních dětí – že respekt k ní ze strany státu je znamením respektu vůči ostatním základním právům“ (s. 160). Feliciani také uvádí velmi podrobný výčet kolektivních práv a svobod, která vyplývají z náboženské svobody, nacházející se v již citovaném poselství „L' Eglise catholique“. Církev má „zejména právo mít vlastní vnitřní hierarchii, vykonávat duchovní službu, jmenovat si duchovní, komunikovat s věřícími na jakékoli úrovni, mít instituty pro formaci a teologická studia, publikovat náboženské knihy, všemi prostředky hlásat víru, rozvíjet vý-

chovné, charitativní a sociální činnosti“ (s. 164). Feliciani také odhaluje skutečnost, že Jan Pavel II. ještě jako krakovský arcibiskup měl na II. vatikánském koncilu vliv na formulaci koncilové deklarace „*Dignitatis humanae*“ o náboženské svobodě, zejména svým vystoupením z 22. září 1965.

Článek „**Episkopáty jako noví protagonisté vztahů mezi církví a státy**“, publikovaný v odborném časopisu „*Periodica de re canonica*“, díl 89 z roku 2000, přináší pro nás velmi objektivní informace. Nejstarší výslovné přiznání rozhodovací úlohy biskupské konference ve vztahu státu a církve nachází Feliciani v polském konkordátu z roku 1925, jehož článek XXIII „požaduje zvláštní autorizaci konference pro jakoukoliv změnu jazyku, ve kterém se káže, modlí a vyučují seminární kurzy“ (s. 661). Dovídáme se také, že jedno ze schémat návrhu dekretu II. vatikánského koncilu „*Christus Dominus*“ obsahovalo „uznání právní účinnosti rozhodnutí konferencí o otázkách týkajících se celého národa, jež je třeba projednat s vládami. Je to návrh, který v koncilních otcích vzbudil protichůdné reakce, a byl poté překonán rozhodnutím nechat na samotném papeži celou odpovědnost v určení témat, v nichž mají konference zákonodárnou pravomoc“ (s. 662). Jan Pavel II. světil mnohým biskupským konferencím normotvornou a smluvní úlohu ve věcech vztahu státu a církve. Feliciani vypočítává: „smlouvy se Španělskem v roce 1979 o vyučování a kulturních i ekonomických otázkách a v roce 1980 o daních, s Itálií v roce 1984, s Maltou mezi léty 1989 a 1998, s Polskem v roce 1993, s Venezuelou v roce 1994, s Maďarskem v roce 1994 a 1997, s Gabunem v roce 1997 a s Chorvatskem od roku 1996“ (s. 664–665). Právní kvalifikace těchto aktivit biskupských konferencí je následující: „Příslušné konference jsou tak povolány vytvářet partikulární právo v rozličných oblastech, jež se vymykají těm oblastem, které jim ohledně jejich legislativních kompetencí přiznává Kodex“ (s. 666). Feliciani se také pokusil z takovýchto smluv sestavit kompletní seznam jejich tematických okruhů a dokládá každou položku seznamu konkrétními příklady z jednotlivých dohod: „církevní kulturní památky, hromadné sdělovací prostředky, duchovní služba v ozbrojených silách, v nemocnicích, ve vězeních, občanskoprávní postavení sdružení věřících a sociálních ústavů“ (s. 669–670). V Itálii pak jde také o „duchovní službu státní policii, kulturní památky náboženského zájmu, církevní archivy a knihovny“ (s. 670).

Třetí článek, uveřejněný v časopise „*L' Amico del Clero*“ č. 12/2000, pojednává o dohodě, týkající se historicky cenných církevních archivů a knihoven, která byla sjednána v roce 2000 mezi italským ministrem kultury a předsedou italské biskupské konference. Tato dohoda navazuje na ustanovení čl. 12, č. 1, odst. 3 současného italského konkordátu z roku 1984, jež je v podstatě modifikací konkordátu z roku 1929, jejímž cílem bylo zohlednit přechod Itálie od fašistické totality k demokratickému státu, jakož i změny v Katolické církvi po Druhém vatikánském koncilu. Smyslem dohody je určit, kdy je třeba brát při archivářství a knihovnictví

v úvahu náboženský zájem („interesse religioso“) a jaké vzájemné povinnosti a oprávnění z tohoto zájmu vyplývají pro umístění archívů a knihoven, jejich přemístování, veřejné zpřístupňování a inventarizaci či katalogizaci. Úlohou státu je „technická spolupráce, ... finanční přispívání, vybavení, ... restaurování dokumentačního materiálu“, a ovšem také, vzhledem k možným krádežím, „kontrola antikvárního trhu“ (s. 11). Kardinál Ruini, předseda Italské biskupské konference, ocenil pojednávanou dohodu jako „významný krok kupředu“, neboť „od prosté neformální spolupráce, která je zřejmě podmíněná místními a osobními okolnostmi, se přechází ke spolupráci strukturované“ (s. 14).

Stanislav Přibyl

Nemec, Matúš: Základy kánonického práva

Iura edition, Bratislava, 2001, s. 240.

The Rudiments of Canon Law

Die Grundlagen des kanonischen Rechts

Elementi di diritto canonico

Jedná se o bratislavskou učebnici kánonického práva, přesněji řečeno kánonického práva katolického. Sestává z dvanácti kapitol. První kapitola nazvaná Úvod do kánonického práva, se zabývá vymezením základních pojmů, tedy například etymologií slova kánon, pojmem církve, k zajímavým pasážím patří vymezení právně dokonalé společnosti a pozice katolické církve jako autonomního partnera států, přitom upozorňuje autor především na encykliky Lva XIII. *Immortale Dei* a pastorální konstituci II. vatikánského koncilu *Gaudium et spes*. První kapitola se věnuje také předmětu kánonického katolického práva a dělení objektivního kánonického katolického práva. Obsahem druhé kapitoly jsou prameny kánonického práva katolického, podrobněji se v rámci této kapitoly Mgr. Nemec zabývá církevním zákonem (*lex ecclesiastica*), včetně souhlasu víry, výkladu zákona i doplnění chybějícího zákona a konkordátem. Třetí kapitola se věnuje správním aktům (administrativním úkonům) v kánonickém právu. Čtvrtá fyzickým a právníckým osobám, pátá právním úkonům a šestá kapitola podává základní informace o řídicí moci. Církevní úřady, zejména pak jejich uprázdnění, jsou probrány v kapitole sedmé. Zevrubnější je kapitola osmá – hierarchická soustava katolické církve. Oproti u nás obvyklému postupu od základního stupně (farnosti) k nejvyššímu, který je podle nás z didaktických účelů účelnější, byl v knize zvolen postup opačný. Nejprve pojednává autor o nejvyšších představených. Zde je trefně upozorněno na rozdíl mezi morální osobou (kterou je pouze Katolická církev a Apoštolský stolec) na straně jedné a fyzickou i běžnou právníckou osobou na straně druhé. Dále je v kapitole psáno o Římské kúrii, partikulárních církvích a farnostech. Následující kapitoly jsou věnovány speciálním odvětvím kánonického práva – devátá kapitola kánonickému právu manželskému (pojmu, druhům, formám uzavření manželství, překážkám, manželskému souhlasu jako konstitutivnímu právnímu úkonu, účinkům manželství, zplnění manželství a manželské odluce), desátá základům práva trestního, jedenáctá kapitola kánonickému právu procesnímu a dvanáctá postavení Apoštolského stolce z hlediska mezinárodního práva veřejného. Z těchto kapitol je třeba zvláště upozornit na část o právu procesním, jež zevrubnější, tvoří více

než čtvrtinu knihy a je tu pojednáno o procesu sporném, trestním, administrativním i dalších specifických, včetně kupř. procesu beatifikace a kanonizace. Celkově lze říci, že Základy kanonického práva od Mgr. Matúša Nemca jsou významným přínosem pro výuku i rozvoj oboru na Slovensku. Co nám v knize chybělo, je alespoň krátká pasáž o kanonickém právu pravoslavném a anglikánském, která by si to, vzhledem k tomu, že kniha nese název Základy kanonického práva (a ne jen kanonického práva katolického), jistě zasloužila.

Jiří Šouša, Ladislav Šouša

Resumé z přednášky JUDr. Cyrila Svobody o nejnovějším vývoji legislativy

*The Lecture of Cyril Svoboda on the Newest Development of Legislature
– December 12, 2001*

*Das Resumé des Vortrages von JUDr. Cyril Svoboda über die neueste Entwicklung
der Gesetzgebung – 12. Dezember 2001*

*Riassunto della lezione sugli ultimi sviluppi della legislativa
– 12. 12. 2001 JUDr. C. Svoboda*

Dne 12. prosince 2001 uspořádala Společnost pro církevní právo v přednáškové místnosti kláštera sv. Jiljí tradiční předvánoční přednášku JUDr. Cyrila Svobody o nejnovějším vývoji legislativy. Přednáška se mohla uskutečnit díky velkorysé finanční dotaci, kterou SPCP obdržela k tomuto účelu od Konrad-Adenauer-Stiftung. JUDr. Cyril Svoboda, předseda KDU-ČSL, se věnoval především novému zákonu o církvích. Podotkl, že nový zákon, tak jak byl přijat, není nakonec krokem správným směrem. Upozornil zejména na hektičnost období v němž byl nový zákon přijat a zdůraznil, že stávající úprava i přes své určité chyby a nesrovnalosti je funkční. Přednáška se podrobněji věnovala například problematice omezení práva církví zakládat charity a diakonie. V současné době jsou zakládány jako církevní instituce. JUDr. Cyril Svoboda upozornil na nebezpečí, že podle nové právní úpravy mohou církve a náboženské společnosti vytvářet své instituce jen k výkonu náboženského kultu. Církve musí každoročně podávat výroční zprávu o činnosti a financích, stát si podle nové úpravy vlastně diktuje, co budou církve a náboženské společnosti zveřejňovat, přitom takovou povinnost nemají ani politické strany ani spolky. Přednáška dále informovala o postavení církevních nemocnic a dalších obdobných zařízení, která budou podle nové úpravy regulována státním předpisem (podzákonnou normou). Celkově tedy nová právní úprava posiluje roli státu v oblasti dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi.

Dále se JUDr. Svoboda zmínil o připravovaném konkordátu s Apoštolským stolcem. Vzhledem k tomu, že původní návrh nebyl příliš právně formulován, nestihne již jeho nové znění Poslanecká sněmovna schválit do konce svého volebního období.

Následovala zajímavá a podnětná diskuse, jež se dotkla například otázky různých úprav vztahu stát–církve, problematiky restituce majetku církví a náboženských společností a řady dalších témat.

Poděkování zástupce nově promovaných doktorů práv

Speech of Thanks by the Representative of Newly Graduated Doctors of Law

Der Dank des Vertreters der neupromovierten Doktoren iuris

Ringraziamento del rappresentante dei neopromossi dottori in legge

**Při promočním aktu konaném v pražském Karolinu dne 20. 2. 2002
pronasl JUDr. Stanislav Příbyl Ph. D. tento projev:**

Vaše Magnificence, pane prorektore
Spectabilis, pane proděkane
Honorabilis promotorko
dámy a pánové,

Právo, aby bylo skutečně právem, se musí vždy vztahovat k hodnotě spravedlnosti. To věděli již staří Řekové – vždyť pro Aristotela byla spravedlnost, dikaiosyné, jednou ze čtyř hlavních ctností. Podobně také v hebrejské Bibli se objevují paralely, které spojují právo a spravedlnost.

Právo se ovšem dostávalo v některých obdobích také zneuctění, a to právě jeho tragickým rozpojením od hodnoty spravedlnosti: vzpomeňme jen na stalinské vykonstruované procesy, které se nevyhnuly bohužel ani naší zemi, a nebylo tomu vlastně ani tak dávno. Tím spíše je proto citlivě vnímaným úkolem rehabilitovat právo v jeho původním a plném významu. V dnešní době je právo u nás nahlodáváno nejen tím, že je vnímáno pouze jako byznys, v němž se točí velké peníze, nýbrž také jako pouhá rutinní činnost: jako právníčina, nikoli jako výkon spravedlnosti.

Jednou z možností, jak této tendenci čelit, je vědecká práce, zabývající se právem. Asi všichni zde přítomní dnes promovaní doktoři jsme zakusili ono dobrodružství spekulativního přístupu k právu, totiž hledání v pramenech, porovnávání různých pojetí jednotlivých autorů nebo dokonce právních řádů, a ovšem také zaujímání osobního stanoviska a uplatňování vlastního vědeckého přístupu. Ano, každý doktorand se vynasazil vnést do tohoto světa něco nového, co tu ještě nebylo. A to už není ta obvyklá rutinérská degradace práva.

Je ovšem zřejmé, že k takové intelektuálně i časově náročné činnosti jsme potřebovali nezištnou podporu, konkrétní pomoc i laskavou trpělivost ze strany mnoha těch, kteří při nás v době doktorského studia stáli. Naše vděčnost Univerzitě Kar-

lově, právnické fakultě i jejím učitelům se projevuje jistě nejkonkrétněji ve vztahu k našim školitelům. Němčina používá pro ně název „Doktorvater“ – otec doktoranda, a myslím, že to je velmi výstižné.

Vřelé díky patří ovšem také našim rodičům i rodinám. Všichni naši nejbližší prožívají dnes jistě nemenší radost než my. Náš dnešní úspěch je proto také jejich úspěchem a jejich zásluhou. Děkujeme.

Naše akvizice

Our Acquisitions

Unsere Akquisitionen

Le nostre acquisizioni

Erdő, Péter: Storia della scienza del diritto canonico, Una introduzione, Editrice Pontificia Università Gregoriana, Roma 1999

Indice analitico (Obsah)

- Prologo
- Indice Analitico
- Abbreviazioni
- Bibliografia Essenziale
- Introduzione

Capitolo I. Primo periodo: Dall'inizio fino al Decreto Gratiano

Capitolo II. Secondo periodo: De Gratiano fino al Liber extra di Gregorio IX.

Capitolo III. Terzo periodo: Dal Liber extra di Gregorio IX. al Fino 1348

Capitolo IV. Quarto periodo: L'epoca postclassica (1348-1563)

Capitolo V. Quinto periodo: Dal Concilio di Trento alla Rivoluzione francese

Capitolo VI. Sesto periodo: Della Rivoluzione francese fino alla promulgazione del Codice di diritto canonico

Appendici

Indice Analfabetico

L'année canonique, vydává Societé internationale de droit canonique et de législations religieuses comparées et Letouzey et Ané, za spolupráce Faculté de droit canonique de Paris, Paris 2000

Law and Justice – The Christian Law Review, The Edmund Plowden Trust, Chester No 142/143, 1999

Z časopisu vybíráme články týkající se naší problematiky:

Prof. Montgomery, J.W.: Canon Law as the Juridic Reflection of Theological Norms, s. 106

McIlroy, David: A Christian View of the Role of the State

Sayedí, Salahuddin a Šilhavý, Mohamed Ali Přemysl: Islám a sekularizace, Praha 2001, s. 42

Z obsahu vybíráme:

Islámské náboženství

Co je to vlastně „Islám“ (Pět „pilířů“ islámu, prameny islámského práva)

Sekularizmus

Sekularizmus se dělí na dva proudy

Co je to náboženství (Dín)?

Náboženství podle Koránu

Význam náboženství ve společnosti

Druhy sekulárních států

Proč vznikl sekularizmus

Islámský stát a islámské zákonodárství

Státotvornost ulamá (islámští vědci)

Bier, Georg: Die Rechtsstellung des Diözesanbischofs nach dem Codex Iuris Canonici von 1983, Forschungen zur Kirchenrechtswissenschaft, Bd.32, Echter, Würzburg, 2001, s. 480

Inhaltsverzeichnis:

Vorwort

Einleitung

Erstes Kapitel: Theologische und ekklesiologische Grundlagen des Diözesanbischofsamtes nach dem CIC

I. Der Bischofsstand im CIC

1. Die rechtssystematische Verteilung der Normen über den Bischofsstand
2. Die sakramentale Grundlegung des Bischofsstandes in der Weihe
3. Die primatiale Anbindung des Episkopats
4. Der Hirtendienst des Bischofs und die bischöflichen munera

II. Ekklesiologische Grundlagen für das Amt des Diözesanbischofs

1. Gesamtkirche und Teilkirche im CIC
2. Die Diözese als ekklesiologische Bezugsgröße des Diözesanbischofs
3. Konsequenzen für die ekklesiologische Stellung des Diözesanbischofs

Zweites Kapitel: Eignung und Bestellung des Diözesanbischofs

I. Die Eignung zum Diözesanbischofs

1. Kriterien der Eignung

2. Beurteilung und Feststellung der Eignung

II. Die Bestellung des Diözesanbischofs

1. Auswahl der Person
2. Die Übertragung des Diözesanbischofsamtes
3. Amtsantritt

Drittes Kapitel: Die Gewalt des Diözesanbischofs als Hirte seiner Diözese

I. Begriff der potestas

1. Angemessene Übersetzung
2. Inhalt des Begriffs

II. Übertragung der diözesanbischöflichen Gewalt

III. Eigenschaften der diözesanbischöflichen Gewalt

1. potestas ordinaria
2. potestas propria
3. potestat immediata

IV. Funktionen der diözesanbischöflichen Gewalt

V. Umfang und Inhalt der diözesanbischöflichen Gewalt

1. Umfang der diözesanbischöflichen Gewalt
2. Inhalt der diözesanbischöflichen Gewalt
3. Reservationssystem statt Konzessionssystem?

VI. Ausübung der diözesanbischöflichen Gewalt

1. Ad normam iuris
2. Besonderer Lehr- und Leitungsgehorsam
3. Das Remonstrationsrecht als Möglichkeit der Intervention gegen päpstliche Gesetzgebung?
4. Die Durchsetzung der ordnungsgemäßen Amtsausübung

Viertes Kapitel: Die überdiözesane Verantwortung des Diözesanbischofs

I. Die Stellung des Diözesanbischofs in den Teilkirchenverbänden

1. Der Diözesanbischof und die Bischofskonferenz
2. Die Stellung des Diözesanbischofs auf den Partikularkonzilien

II. Die Mitsorge des Diözesanbischofs für das Wohl der Gesamtkirche

1. Mitwirkung in dem ständigen Leitungsorgan Römische Kurie
2. Mitwirkung in nichtständigen Organen

III. Bischöfliche Kollegialität

1. Kodikarische Konzilsrezeption

2. Das Verständnis von Kollegium und Kollegialität

3. Der Diözesanbischof und die bischöfliche Kollegialität

Fünftes Kapitel: Behinderung und Verlust des Diözesanbischöfsamtes

I. Behinderung der Amtsausübung

II. Verlust des Diözesanbischöfsamtes

III. Konsequenzen für Stabilität und Unabhängigkeit des Diözesanbischöfs im Amt

Zusammenfassung und Ausblick

Teologická reflexe; Evangelická teologická fakulta UK, č. 2/2001, Praha 2001

Z čísla tohoto časopisu je pro obor významný především příspěvek *M. Vaňáče* k dějinám Evangelické teologické fakulty – Husova československá evangelická fakulta bohoslovecká a Univerzita Karlova do r. 1939, str. 132–154

Kirche und Gesellschaft, Nr. 282, J.P.Bachem Verlag, Köln 2001, *Walter, Norbert*: Globalisierung – Ende der Gerechtigkeit?

Kirche und Gesellschaft, Nr. 283, J.P.Bachem Verlag, Köln 2001, *Schockenhoff, Eberhard*: Aus Mitleid töten? Der Auftrag des medizinischen Sterbebeistands aus ethischer Sicht

Kirche und Gesellschaft, Nr. 284, J.P.Bachem Verlag, Köln 2001, *Sutor, Bernhard*: Der Christ in der Demokratie, Aufgaben und Ziele politischer Bildung

Kirche und Gesellschaft, Nr. 285, J.P.Bachem Verlag, Köln 2001, *Tietmeyer, Hans*: Besinnung auf die Soziale Marktwirtschaft

Kirche und Gesellschaft, Nr.286, J.P.Bachem Verlag, Köln 2001, *Schwarz, Jürgen*: Die globale Herausforderung der Migration

Křesťan, Jiří, Blodigová, Alexandra a Bubeník, Jaroslav: **Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948**, Institut terezínské iniciativy v nakladatelství Sefer s.r.o., Praha 2001

Jiří Šouša, Ladislav Šouša

Dnes Vám představujeme

Today we present you

Heute stellen wir Ihnen vor

Oggi vi presentiamo

Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado

Ročenka konfesního práva

The Collection of State Ecclesiastical Law

Jahrbuch des Staatskirchenrechts

Anuario di Diritto Ecclesiastico dello Stato

Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado je ročenka státního církevního (tj. konfesního) práva značného rozsahu. Na svých téměř tisíci stránkách informuje odbornou veřejnost o právním dění ve věcech církevněprávních a příbuzných v románských zemích, zejména na území Španělska a Jižní Ameriky. Ročenku vydává Ministerstva spravedlnosti Španělského království v Madridu.

Vedoucími redaktory sborníku jsou již po mnoho let prof. **Alberto de la Hera** (vedoucí Katedry konfesního práva na právnické fakultě *Universidad Complutense*), **Rafael Navarro-Valls** a **José Antonio Souto**. Ve vydavatelské radě jsou nám dobře známé osobnosti jako prof. **Robert A. Destro** (Washington), **Jean Gaudemet** (Paříž), **Silvio Ferrari** (Milán), **Joseph Listl** (Bonn), **Mariano López Alarcón** (Murcia), **Cesare Mirabelli** (Řím), **James E. Wood**. Ročenka je vždy souhrnem odborných článků, úvah a studií na různá recentní nebo právněhistorická témata. Příspěvky nejsou překládány, ale jsou ponechávány v původních jazycích. Někteří autoři však píší zásadně španělsky nebo italsky, ať již pocházejí z kterékoliv země.

Díky velkému množství témat, k nimž se jednotlivé články vyjadřují, je *Anuario* bohatě strukturované. Dělí se na oddíly Studie, Poznámky, Legislativa a dokumenty, Články a Bibliografie.

Studie mají tři pododdíly: Náboženská svoboda, Manželství a rodina, Výuka a vzdělávání. Můžeme se zde setkat s analýzami stavu církevního a konfesního práva a zprávami různých komisí a výzkumných týmů. Na prvním místě se setkáme

s články hodnotícími či osvětlujícími legislativní změny týkající se jednotlivých konfesí (církví a náboženských společností).

Rubrika Poznámky je souborem drobných historickoprávních studií na nejrůznější témata.

Legislativa a dokumenty je rubrika, do níž se výběrově zařazují takové dokumenty, které mají buď podstatný vliv na situaci konfesněprávních oborů nebo jsou spjaty s některým z uvedených příspěvků. Vnitřně je ještě rozdělena na dokumenty zahraniční, dokumenty Španělského království, judikaturu Nejvyššího soudu a legislativu autonomních komunit.

Články a bibliografie tvoří nejrozsáhlejší část sborníku, která samotná má velice složité vnitřní členění. Najdeme zde zejména zajímavosti o nově vyšlých učebnicích, příspěvky na téma rodina a výchova dětí, ústavněprávní studie a právo kanonické.

Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado je publikací vysoce odbornou a kvalitní, jejími přispěvateli jsou osoby zvučných jmen a krom odkazů na nové knihy, učebnice a domácí i zahraniční časopisy je každý výtisk možno použít jako literární pramen nebo alespoň jako inspiraci při bádání a rozšiřování vlastních obzorů.

Ve Společnosti pro církevní právo máme k dispozici ročníky 6–16, tj. 1990–2000.

Milan Kučera

Zprávy ze Společnosti pro církevní právo

News from the Church Law Society

Kurze Nachrichten der Gesellschaft für Kirchenrecht

Le notizie dalla Società di Diritto delle Chiese

Dne 20. 11. 2001 přednášel **Doc. JUDr. Jiří R. Tretera** pro místní skupinu České křesťanské akademie v Chrudimi v přednáškové síni Vodních zdrojů Chrudim na téma „*Postavení laiků v církvích*“. Účast byla hojná, diskuse se nesla v přátelském duchu, otázky se týkaly konkrétních úkolů laiků v místních orgánech farností.

Dne 15. 12. 2001 zasedal v Emauzích *akademický výbor* České křesťanské akademie. Právní sekci a SPCP zastoupili zástupkyně předsedy SPCP Ing. Jana Mindlová, CSc., a tajemník SPCP i právní sekce ČKA Mgr. Záboj Horák LL.M.

Dne 12. 12. 2001 se uskutečnil ve Společnosti pro církevní právo slavnostní 35. večer cyklu přednášek *Působení práva v církvi a společnosti*. Na téma **Aktuální otázky české legislativy** přednášel a na otázky v bohaté diskusi odpovídal **JUDr. Cyril Svoboda**, poslanec PČR a odborný asistent ústavního práva na PF UK, předseda KDU-ČSL. Večer se konal za spolupráce České křesťanské akademie a Konrad-Adenauer-Stiftung v Praze.

V prvním povánočním týdnu přednášeli na zimním pracovním týdnu *Ackermann-Gemeinde* konaném v mezinárodním centru duchovní obnovy ve františkánském klášteře v Hejnicích členové naší společnosti **PhDr. Jaroslav Macek** z Litoměřic na téma *Nacistické pronásledování kněží a řeholníků ve střední Evropě 1938–1945* a **Doc. JUDr. Jiří R. Tretera** z Prahy na téma *Náboženské dějiny českých zemí 1918–1999* podle stejnojmenného atlasu Doc. PhDr. Zdeňka Boháče.

Ve dnech 23. 2.–2. 3. 2002 přednášel **Doc. JUDr. Jiří R. Tretera** na právnické fakultě **Katolické univerzity v Lovani** (Leuven) v Belgii v rámci akce „*Monsignor W. Onclin Chair*“ a jeho závěrečná přednáška vyšla tiskem ve sborníku „*Many Cultures, Many Faces*“, Uitgeverij Peeters, Leuven, 2002. Podrobnou zprávu uveřejníme v příštím čísle.

Internetové stránky naší společnosti jsou v provozu již 2 roky!

Od zavedení počítačla 19. prosince 1999 bylo na naše www stránky celkem 8 100 přístupů. Průměr připojení za měsíc: 337,5, za jeden den: 11. Děkujeme webmasteru **Adamu Furkovi** a jeho spolupracovníkům.

Gratulace

21. 11. 2001 při slavnostní promoci v Karolinu obdrželi titul magistra absolventi Právnické fakulty UK a členové naší společnosti **Petr Puš** z Prahy a **Tomáš Zadražil** z Litoměřic, taktéž blahopřejeme k úspěšnému ukončení studia Právnické fakulty Masarykovy univerzity **Josefu Dočkalovi**.

Člen naší společnosti **Mgr. Hayato Okamura** z Prahy dokončil studium religionistiky na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy a byl 10. 12. 2001 slavnostně promován.

JUDr. Aleš Adámek z Liberce, který patří mezi zakládající členy naší společnosti a k prvním členům jejího výboru, obhájil na Právnické fakultě UK rigorózní práci na téma *Právní úprava financování církví* (vedoucí rigorózní práce byla Doc. JUDr. Hana Marková z katedry finančního práva PF UK) a úspěšně složil advokátní zkoušku.

Dne 19. 12. 2001 obhájila **Mgr. Markéta Trimble Landová** doktorskou disertační práci na téma *Ketuba – manželská smlouva podle židovského práva* po velmi zajímavé a úspěšné rozpravě. Oponenty byli Doc. PhDr. Bedřich Nosek, vedoucí katedry judaistiky a proděkan HTF UK a Doc. JUDr. Karel Litsch, emeritní člen katedry právních dějin PF UK. Předsedou komise byl děkan PF UK Doc. JUDr. Vladimír Kindl a členy komise Prof. JUDr. Aleš Gerloch a Doc. JUDr. Michal Skřejpek. Školitelem byl Doc. JUDr. Jiří R. Tretera.

20. 2. 2002 byli **Mgr. Markéta Trimble Landová** a **P. ICLic. Stanislav Příbyl** v prostorách Karolina promováni a obdrželi titul doktor (Ph.D.). Na závěr slavnostního obřadu Stanislav Příbyl pronesl děkovnou řeč.

(zh/jrt)

News from the Church Law Society

On 20 November 2001, **Doc. JUDr. Jiří R. Tretera** gave a lecture on the *Legal status of lays in churches* for the Local Group of the Czech Christian Academy, Chrudim. Many people attended this lecture and discussed on the concrete tasks of lays in local parish bodies.

On 15 December 2001, the *Academic Committee* of the Czech Christian Academy hold a session at Emauzy. Ing. Jana Mindlová CSc., in behalf of the president of the Church Law Society, and Mgr. Záboj Horák, LL.M. represented the legal section and Church Law Society.

On the 12 December 2001, the Church Law Society hold the 35th Evening of the Cycle *Law Effecting the Church and Society* **JUDr. Cyril Svoboda**, the member of

Parliament, assistant professor of constitutional law at the Law Faculty of Charles University and chairman of the Union of the Christian Democrats gave a lecture **Current questions of the Czech Legislation**. The Czech Christian Academy and Konrad-Adenauer-Stiftung, Prague, participated in the Evening.

The Winter Working Week of the *Ackermann-Gemeinde* was held at the first week after Christmas. **PhDr. Jaroslav Macek**, member of the Church Law Society from Litoměřice, gave a lecture on the theme *The Persecution of Priests and Religious by the Nazis in the Middle Europe, 1938–1945*. **Doc. JUDr. Jiří R. Tretera** talked on the theme *The History of Religion in the Czech Lands, 1918–1999* with using the same-called book of Doc. PhDr. Zdeněk Boháč.

From 23 February to 2 March 2002, **Doc. JUDr. Jiří R. Tretera** gave lectures for “Monsignor W. Onclin Chair” at the **Law Faculty of the Catholic University in Leuven**, Belgium. His final lecture was published in the collection “Many Cultures, Many Faces”. More detailed report will be published in next volume of the Church Law Review.

The web site of the Church Law Society has been available for two years!

From the 19 December 1999 8 100 visitors attached this web site. Average attachment for a month is 337,5 (for a day: 11). Thanks to **Adam Furek** and his colleagues.

Congratulations!

Petr Puš (Prague) and **Tomáš Zdražil** (Litoměřice), members of the Church Law Society, were awarded the degree of Magister of the Law Faculty of Charles University. Congratulations! We also congratulated **Josef Dočkal** on the finishing of study at the Law Faculty of Masaryk University.

Mgr. Hayato Okamura, member of the Church Law Society from Prague, finished his religion study at the Philosophical Faculty of Charles University. He was graduated on 10 December 2001.

JUDr. Aleš Adámek (Liberec), founder-member of the Church Law Society and one from the first members of its Executive Committee, defended his doctoral theses on the theme *The legal regulation of Financing Churches* (his tutor was Doc. JUDr. Hana Marková from the Department of Financial Law) at the Law Faculty of Charles University. He also passed the advocacy exams.

On 19 December 2001, **Mgr. Markéta Trimble Landová** defended, after a very interesting discussion, her doctoral theses on the theme *Ketuba – Marriage Covenant according to Jewish Law*. Doc. PhDr. Bedřich Nosek, vice dean and chief of the Department of the Judaism Studies of the Hussite Theological Facul-

ty, and Doc. JUDr. Karel Litsch, former member of the Department of Legal History at Law Faculty, Charles University, were opponents. The members of the exam commission were Doc. JUDr. Vladimír Kindl, dean of the Law Faculty, Charles University (the chief of the commission), Prof. JUDr. Aleš Gerloch and Doc. JUDr. Michal Skřejpek. The supervisor of Mgr. Landová's theses was Doc. JUDr. Jiří R. Tretera.

On 30 February 2002, **Mgr. Markéta Trimble Landová** and **P. ICLic. Stanislav Příbyl** were graduated and awarded the degree of doctor (Ph.D.). At the end of ceremony, Stanislav Příbyl delivered a speech of thanks.

(zh/jrt)

*Toto číslo Revue církevního práva vychází s finanční pomocí
Konrad-Adenauer-Stiftung v Praze a členů Společnosti
pro církevní právo.*

*Diese Nummer der Zeitschrift Revue církevního práva
(Revue für Kirchenrecht) wird dank der Hilfe
von Konrad-Adenauer-Stiftung in Prag und den Mitgliedern
der Gesellschaft für Kirchenrecht herausgegeben.*

REVUE CÍRKEVNÍHO PRÁVA

Vydává: Společnost pro církevní právo
Adresa redakce: Husova ul. 8, 110 00 Praha 1
e-mail: SPCP@prf.cuni.cz
<http://spcp.prf.cuni.cz>
Šéfredaktor: Doc. JUDr. Jiří Rajmund Tretera
Výkonný redaktor: Jiří Jirsa
Členové redakční rady: JUDr. Jiří Georgiev
Mgr. Michal Heldenburg
Mgr. Záboj Horák, LL.M.
JUDr. Štěpán Hůlka
Ing. Jana Mindlová, CSc.
P. ICLic. JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D.
Stanislav Pšenička
Jan Šafránek
Jiří Šouša
Ladislav Šouša
Mgr. Tomáš Zadražil

Grafická úprava obálky: Ing. arch. Josef Hyzler

Redakční uzávěrka tohoto čísla proběhla ke dni 28. 2. 2002.

Sazba: RNDr. Marcela Braunová, Praha 5

Tisk: ÚZPI – repro odd., Slezská 7, 120 56 Praha 2

ISSN 1211–1635

MK ČR 7429